โกมล จำนงรักษา
อนุสรณ์

นาวาเอกแสวง บุญยัง ร.น.

...นบรรณาการในงานฌาปนกิจศพ

...มล จำนงรักษา โกมลรุจิ

ณ เมรุวัดหัวลำโพง พระนคร

วันจันทร์ที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๐๙

อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

โกมล จำนงรักษา โกมลรุจิ

ณ เมรุวัดหัวลำโพง พระนคร

วันจันทร์ที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๐๙

ประวัติย่อ

คุณแม่ โกมล จำนงรักษา เป็นบุตรนาย เล็ก นาง สุดใจ โกมลรุจิ เกิดเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ที่ในวังบูรพา อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร มีพี่น้องร่วมบิดาเดียวกันคือ

๑. *นายปลิว โกมลรุจิ*

๒. *นางโกมล จำนงรักษา*

๓. *นางรุจิ แจ่มกระจ่าง*

๔. *นางทวีศรี วัฒนวงศ์*

๕. *นายโสรวาล โกมลรุจิ*

๖. *นางสาวจิตรา โกมลรุจิ*

คุณแม่ได้รับการศึกษาขั้นแรกที่ โรงเรียนหุตวนิช บ้านหม้อ ภายหลังได้ย้ายไปเรียนที่ โรงเรียนโพธิทัต ต่อมาได้ย้ายไปศึกษาที่ โรงเรียนนาฎดุริยางค์ (โรงเรียนนาฏศิลปของกรมศิลปากรในปัจจุบัน) จนจบชั้นเตรียมอุดม

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ เมื่อจบการศึกษาแล้ว ได้ประกอบอาชีพเป็นครู ที่โรงเรียนวิจารณ์วิทยา ระยะหนึ่ง แล้วจึงหันเข้าทำงานหนังสือพิมพ์ โดยครั้งแรกทำที่ หนังสือพิมพ์เสียงไทย และเมื่อหนังสือพิมพ์นี้ถูกปิด ได้เข้าทำที่บริษัทโอสถสภา (เต็กเฮงหยู) จำกัด เมื่อออกจากบริษัทนี้ ก็ได้กลับเข้าทำงานหนังสือพิมพ์อีกครั้งหนึ่ง คือบริษัท ไทยพณิชการ จำกัด เจ้าของหนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทย และสยามนิกร เพราะเหตุที่คุณแม่เป็นผู้รักการก้าวหน้า จึงมีการเปลี่ยนแปลงงานบ่อย ๆ จากหนังสือพิมพ์ หันเข้าทำงานประกันชีวิต ที่บริษัท อาคเนย์ประกันภัย และไทยประกันชีวิต ครั้งสุดท้าย ประกอบการค้าขายส่วนตัวจนวาระสุดท้ายของชีวิต

คุณแม่สมรสกับคุณพ่อ พลตำรวจโท ขุนจำนงรักษา มีบุตรหนึ่งคนชื่อ นางฤดีมล ติยานนท์

คุณแม่ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ รวมอายุ ๔๔ ปี

● **ฤดีมล ติยานนท์**

คำปรารภ

เนื่องจากคุณโกมล จำนงรักษา กัลยาณมิตรของข้าพเจ้าผู้นี้ เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ได้มีไมตรีจิต และมีปฏิการะช่วยเหลือการงานของข้าพเจ้าด้วยดีตลอดมา จนกระทั่งในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ได้เข้าประจำทำงานอยู่ในสำนักงานของข้าพเจ้าซึ่งได้แบ่งเบาภาระกิจของข้าพเจ้าและเพื่อนร่วมงานอย่างน่าสรรเสริญ การที่ต้องสูญเสียคุณโกมล จำนงรักษาไปในวัยอันยังไม่สมควรเช่นนี้ จึงยังความเศร้าสลดให้แก่ข้าพเจ้าและเพื่อนร่วมงานของข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง

โดยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าในงานฌาปนกิจศพคุณโกมล จำนงรักษา ซึ่งได้กำหนดให้มีขึ้น ณ เมรุวัดหัวลำโพง ในวันจันทร์ที่ 9 พฤษภาคม 2509 นี้ สมควรจะจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่คุณโกมล จำนงรักษา ผู้ล่วงลับไปแล้ว และเพื่อเป็นบรรณาการแก่ท่านที่เคารพนับถือซึ่งได้กรุณามาให้เกียรติในงานนี้สักเล่มหนึ่ง และโดยที่คุณโกมล จำนงรักษา เป็นผู้มีจิตศรัทธายึด

มั่นอยู่ในพระบวรพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติธรรมอยู่เนืองนิจ สมควรจะได้จัดพิมพ์เรื่องราวที่เกี่ยวกับพระธรรม

ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องตายแล้วเกิดนี้ เป็นเรื่องที่เหมาะเพราะเมื่อยังมีชีวิตอยู่ คุณโกมล จำนงรักษาได้สนใจในเรื่องนี้เป็นอันมาก ข้าพเจ้าจึงได้ติดต่อขออนุญาตมหามกุฏราชวิทยาลัยนำหนังสือนี้มาจัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการในงานนี้

เนื่องจากหนังสือนี้ได้เร่งรัดจัดทำขึ้นในเวลาอันกระชั้นชิดเพื่อให้ทันงาน จึงย่อมจะมีการขาดตกบกพร่องอยู่บ้าง ซึ่งข้าพเจ้าต้องขอประทานอภัยต่อท่านผู้อ่านไว้ ณ.ที่นี้ด้วย

หากหนังสือนี้มีส่วนดีซึ่งอำนวยคุณประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านแล้ว ข้าพเจ้าขอน้อมจิตอุทิศส่วนกุศลผลแห่งความดีนั้นแก่คุณโกมล จำนงรักษา กัลยาณมิตรของข้าพเจ้าผู้ล่วงลับไปแล้ว และด้วยเดชอำนาจกุศลผลแห่งความดี

ทั้งปวงที่คุณโกมล จำนงรักษา และข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแล้วในอดีต จงเป็นผลดลบรรดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณโกมล จำนงรักษา จงไปสู่สุขคติเสวยสุขเกษมสำราญสำเร็จประโยชน์อันยิ่งใหญ่ในสัมปรายภพโน้นด้วยเทอญ.

นาวาเอกแสวง บุญยัง

9 พ.ค. 09

สำนักงานแสวงบุญยังทนายความ

496/8—9 ถนนเพชรบุรี ดุสิต พระนคร

จดหมายฉบับสุดท้ายถึงคุณมล

คุณมล ที่รัก

จดหมายฉบับนี้ จะเป็นฉบับสุดท้าย ที่จะได้มีโอกาสเขียนถึงคุณ เพราะว่าอีกไม่นานนี้ร่างกายของคุณก็คงจะถูกเผาผลาญไปเป็นเถ้าธุลี คงเหลือแต่ชื่อ และคุณงามความดีที่เคยทำไว้แต่หนหลังเท่านั้น ที่ยังคงจารึกอยู่ในดวงใจของเพื่อน และคนที่รักคุณอยู่ไม่มีวันลืมเลือน

ถ้าจะให้อธิบายในจดหมายฉบับนี้ ก็ไม่ทราบจะสรรหาคำพูดใด ๆ ที่ออกมากล่าวให้เพียงพอแก่ความเสียดายด้วยความจริงใจ ที่ได้สูญเสียคุณไปในคราวนี้ เมื่อแรกที่ได้รับข่าวการเสียชีวิตของคุณ ใจหายวูบด้วยความตกใจแทบสิ้นสติ จะไม่ให้ตกใจได้อย่างไรในเมื่อ ก่อนหน้านั้นเพียง ๒ วัน เรายังได้พบกัน คุยกันอย่างสนุกสนาน ไม่มีวี่แววของการที่จากไปอย่างไม่มีวันกลับมาอีกเลย

คุณมล ที่รัก คุณเกิดมาเพื่อเป็นเพื่อนแท้ของคนที่เป็นเพื่อนคุณจริง ๆ คุณคงเข้าใจความหมายอันนี้นะ

เพราะว่าถ้าคนไหนได้ชื่อว่าเป็นเพื่อนของคุณแล้ว คุณมลจะให้ความรักอย่างเต็มหัวใจ ให้ความช่วยเหลือทุกวิถีทางที่จะให้ได้ และปกป้องคุ้มครองภัยนานาประการเท่าที่สามารถจะกระทำได้ ฉนั้นไม่ว่าจะไปไหนกัน ถ้ามีคุณมลไปด้วยละก็ เป็นที่อุ่นใจ เมื่อเวลาหิว ยอดบริการของพวกเราก็จะแจกจ่ายอาหารให้อย่างเต็มอิ่ม ไม่ใช่ให้อิ่มเฉย ๆ แต่อร่อยมากเสียด้วย คุณมลคะ ตั้งแต่นี้ต่อไปใคร จะทำปีกไก่พะโล้ ให้พวกเราได้ทานกันอย่างอร่อยๆ อีกล่ะ เมื่อยามร้อน คุณมลของเราจะมีบริการผ้าเย็น ที่เย็นเจี๊ยบและหอมกรุ่น เช็ดหน้า เช็ดตา ให้ชื่นใจ หรือเมื่อมีอันธพาลใด ๆ โผล่หน้าเข้ามารังควาญ คุณน้ำของเราจะส่งสายตาที่เขียวปั๊ด ไปต่อสู้อีกฝ่ายหนึ่งให้สยบไปในฉับพลัน

คุณมล ที่รักคะ เหตุการณ์ที่ว่านั้น คงผ่านไปอย่างไม่มีวันจะได้กลับมาหาพวกเราอีก ความดีของคุณที่มีต่อเพื่อนๆ ยังมีอีกมากมายนัก ทุกคนไม่มีใครลืมคุณได้จริงๆ

และทุกคนต่างก็ตั้งความหวังว่า ขอให้วิญญาณของคุณจงไปสู่สุขคติ ถ้าชาติหน้ามีจริง ขอให้เราเกิดมาพบกันอีก และขอให้ชาติหน้า คุณจงมีแต่ความสุขและสมหวังทุกประการ

รักจากใจ

วิภา สาระเกษตริน

พี่มลจากไปแล้ว

พี่มลจ๋า

หมียังไม่เชื่อเลยว่าพี่มลตายแล้ว พี่มลจากหมีไปแล้วจริง ๆ เหรอ ต่อไปนี้ใครล่ะที่จะให้หมีได้ยั่วแหย่ให้โมโหบ่อย ๆ ใครล่ะจะมารับหมีไปรดน้ำมนต์ และใครล่ะจะทำขนมอร่อย ๆ ให้หมีกิน พี่มลคะพี่มล รูปร่างหน้าตาไม่น่าอายุสั้นเลย ทำไมนะถึงได้อายุสั้นอย่างนี้ ใคร ๆ เขาก็เสียดายพี่มลกันทั้งนั้นแหละรู้ไหม นอมงี้ร้องไห้เสียน้ำตาไปตั้งหลายขัน หมีก็ร้องเหมือนกัน จะไม่ให้ร้องได้อย่างไรพี่มลดีกับหมีออกจะตายไป จะมีงานเลี้ยงกันที่บ้านเพื่อนคนไหน พี่มลอุตส่าห์ขับรถไปรับหมี ทุกที ทุกที เอ๊อ! หนีหมีไปมีความสุขแล้วนะ ตอนนี้พี่มลก็มีความสุข สงบ ไม่ไม่ต้องวุ่นกับความกาหลอลหม่านในโลกนี้แล้ว เพื่อน ๆ ของพี่มลทุกคน ช่วยกันตั้งจิตอธิษฐานให้วิญญาณของพี่มล จงไปสู่สัมปรายภพ

สมานศรี รมยะรูป

เสียดายคุณมลเหลือเกิน

ก่อนหน้าที่คุณมลจะตายไม่นานนัก ราวสักเดือนหนึ่งได้ คุณจุ๋ง โทร.มาบอกว่า "คุณมลตายแล้ว" ตอนนั้นคุณจุ๋งเองก็ยังไม่แน่ใจนัก ดังนั้นจึงต้องขับรถไปดูที่โรงพยาบาลหญิง เพราะใจนั้น คิดว่าคุณมลก็แข็งแรงคงจะไม่ตายง่าย ๆ เช่นนั้น

เมื่อไปถึงโรงพยาบาล ก็โล่งใจเพราะกำลังพูดจ้อทั้ง ๆ ที่เขาให้น้ำเกลือติดไว้ที่แขน คุณมลว่า "มันนอนไม่หลับเลยพึ่งเข้าไปหลายเม็ด หลับดีเหมือนกัน แต่แหมตื่นแล้วไม่ยักกะสบายแฮะ ไอ้ขวดน้ำเกลือนี่เองตั้งหลายชั่วโมงมาแล้ว" ว่าแล้วคุณมลก็ยิ้มย่องผ่องใส มองไปทางกระเช้าดอกกล้วยไม้สวยงามกระเช้าหนึ่ง ที่มีนามบัตรของใครคนหนึ่งตั้งอยู่บนหัวนอน

คุณมลไม่อยากตายหรอก จากการคุยกันวันนั้น แต่ไอ้โรคนอนไม่หลับมันทำให้รำคาญ แน่ละคนเราเกิดมาปาเข้าไปตั้ง ๔๐ กว่าผ่านอะไรมาตั้งมากต่อมากแล้ว จะไป

ฆ่าตัวตายทำไม ดิฉันว่าเข้านั่น คุณมลทำตาปรอย พยักหน้า แล้วก็ว่าอนาคตสวยงามจะปลูกบ้านอยู่ จะซื้ออะไรต่อมิอะไร ประดับประดาให้มันสวยงาม แล้วใครล่ะจะคิดว่าเพียงเดือนกว่าคุณมลก็ตายจนได้

วันนั้นคุณจุ๋ง อีกนั่นแหละ โทรมาที่บริษัทเอาตอนเกือบกลับบ้านแล้ว "คุณมลตายแล้ว" คุณจุ๋งว่า

"อย่าล้อเล่นน่า" ดิฉันว่า

"ตายจริง ๆ นะ" คุณจุ๋ง

"แหม ไม่อยากเชื่อแล้ว"

"ศพอยู่โรงพยาบาลตำรวจ คงตายแน่" คุณจุ๋งตอบหลังจากลังเล เพราะไม่แน่ใจเหมือนกันว่าตายหรือเปล่า

"เอาละค่ะ จะรับฟังไว้แต่เห็นจะต้องไปดูเสียก่อนว่าตายหรือเปล่า" ดิฉันว่า

แต่วันนั้นยังไม่ไปที่โรงพยาบาลตำรวจ เพราะมีงานมงคลของเพื่อนคนหนึ่ง กว่าจะกลับบ้านได้ ก็ปาเข้า

ไป ตั้ง ๔–๕ ทุ่ม เรื่องคุณมลตายตามโทรศัพท์จากคุณจุ๋งจึงไม่ค่อยแน่นัก

ดิฉันนอนหลับ และตื่นหลายหนเพราะวันนั้นเกิดน้ำก๊อกของคุณหลวงยุกต์ มาเอาเสียเกือบสว่าง ต้องไขใส่ตุ่มไว้มิฉะนั้นเราก็จะไม่มีน้ำใช้ในตอนกลางวัน พอจะหลับสนิท น้ำเจ้ากรรมก็เกิดล้นตุ่ม ลงข้างล่างดังหนวกหูต้องลุกขึ้นไปบิด แล้วก็กลับมานอน จำได้ว่าเพิ่งงีบไปนิดเดียว ก็ได้ยินเสียงใครแจ๋ว ๆ อยู่ข้างนอกใกล้ห้องน้ำด้วยน้ำเสียงไม่ค่อยพอใจนักว่า

"แป๋ว ๆ ขอน้ำล้างมือหน่อยไงล่ะ"

เสียงนั้นเป็นเสียงของคุณมล ที่เคยเรียกแป๋วขณะที่มาบ้านดิฉันเวลามีนัดพบกันนาน ๆ ครั้ง ชั้นแรกดิฉันก็ไม่สนใจเสียงนั้น แต่พอนึกว่าเป็น เสียงคุณมล ดิฉันก็ก็พยายามจะพลิกตัว แต่เหมือนมีคนดึงหมอนข้างเอาไว้ดิฉันก็บอกแกว่า "ว่าตายแล้วก็ตายไปซี อ๊วไม่ตายด้วยแน่ ๆ"

ครั้นนึกได้ว่า คุณมลตายแน่ตามที่คุณจุ๋งบอก เสียงที่แว่ว แม้จะเป็นฝัน แต่ก็เป็นเสียงคุณมลอย่างไม่เป็นปัญหาเลย ดิฉันก็เลยร้องเรียกแป๋ว ๆ ออกมาจริง ๆ เล่นเอาลูกเต้าตื่นกันหมดทั้งบ้าน

พอเช้าก็เป็นอันว่า แต่งดำดีกว่าทั้ง ๆ ไม่แน่ใจ แม้ว่าจะพบพี่โชติ พี่โชติก็ไม่รู้เรื่อง

แต่พอนั่งอยู่ที่กรมประชาสัมพันธ์ สายหน่อย ตุ๋นลูกคุณจุ๋ง ก็มาบอกข่าวการรดน้ำ ศพคุณมลที่วัดหัวลำโพง

ใคร ๆ พากันเสียดายที่เห็นหน้าคุณมลเมื่อตอนรดน้ำศพ แน่ละ คนสนุกสนานร่าเริงเป็นห่วงเป็นใยคนอื่นและยังวาดอนาคตไว้อย่างสวยงามอย่างนั้น ไม่มีใครเขาคิดหรอกว่าจะทำตัวเองให้ตายไปทำไมกัน

เสียงในคนหนึ่ง พูดพึมพัมว่า

"ก็ประมาทนี่น้า กินมันมากเกินไปอยู่คนเดียวก็เลยช่วยกันไม่ทัน"

ดิฉันว่าคนเราถึงที่ตายมากกว่า พระพรหมท่านลิขิต

มาให้ใช้ชีวิตแค่นี้ก็ต้องจบสิ้นลงไป

ในฐานะที่ได้เคยรู้จักคุณมล ขณะที่เป็นคนข่าวอยู่พิมพ์ไทยสมัยแรก คุณมลเป็นคนตัดข่าวเก็บเข้าไฟล์ และเมื่อตอนแสดงลิเก เก็บเงินบำรุงสวัสดิภาพของนักหนังสือพิมพ์สมัยนั้น คุณมลก็เป็นผู้ฝึกซ้อมร่ายรำ ให้พวกนักข่าวหญิง การรู้จักคุ้นเคยจึงติดพันกันมาตั้งแต่ตอนนั้น

คุณมลคุยสนุก ขี้เล่น ทำให้ทุกคนพลอยสนุกไปด้วยเมื่ออยู่ใกล้ชิด ดังนั้นเมื่อคุณมลตายพวกเราพากันเสียดายเพราะไม่แต่สนุกสนานทำให้กลุ่มของเราครึกครื้นแล้วความเป็นช่างฝีมือทั้งทำกับข้าว หรือเย็บปักถักร้อยก็ถนัดทั้งสิ้น จึงได้แต่พูดว่าเสียดายคุณมลเหลือเกิน

ที่ได้มาจากพวกเราไป ต่อไปนี้การเลี้ยงพบปะระหว่างพวกเราแต่ละคนคงจะ เงียบหงอย และกร่อยไปไม่น้อยทีเดียว

อนงค์ เมษประสาท

๒๕ เม.ย. ๐๙

น่าเสียดาย

ถ้าพระเจ้ามีจริง ข้าพเจ้าคงจะโกรธ และเกลียดพระเจ้าอย่างเข้ากระดูกดำก็ตอนนี้ เพราะอยู่ ๆ ก็ปราถนาคุณโกมล โกมลรุ่จิของพวกเราขึ้นมาอย่างไม่มีปีมีขลุ่ย

ต่อแต่นี้ไป ข้าพเจ้าจะพบรอยยิ้มอันสดชื่นอย่างคุณโกมล ได้จากใคร และที่ไหน ?

ต่อแต่นี้ไป ข้าพเจ้าจะได้ใครที่เหมาะสมพร้อมๆกันถึงสองสถานะ คือเป็นทั้งพี่ แต่ขณะเดียวกันก็เป็นทั้งเพื่อน !

และต่อแต่นี้ไป ข้าพเจ้า–และพวกเราด้วย คงจะหาเนื้อสันสลัดผักที่มีรสเยี่ยมยิ่งกว่าเหลา จากที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว !

เพราะพระเจ้าแท้ ๆ ทีเดียว !

ช่างเถอะ กุศลผลบุญของคุณโกมลมีมาแค่นี้เอง ไม่มีใครหน้าไหนจะสามารถอยู่ได้ถึงค้ำฟ้า ทุกคนต้องตายไม่ช้าก็เร็ว ข้าพเจ้าน้อยใจอยู่นิดหนึ่งก็ตรงที่ว่า เหตุไฉนคน

ดี ๆ อย่างคุณโกมลพระเจ้าจึงต้องการเร็วนัก คนชั่ว ๆ อีกมากมายนับไม่ถ้วนเหตุไฉนจึงไม่ปราถนา ?

คุณโกมลจากข้าพเจ้าและพวกเราไปแล้ว สำหรับข้าพเจ้าดูเหมือนไม่มีอะไรจะต้องอโหสิ เพราะไม่เคยผิดพ้องหมองใจกันเลยจนนิดเดียว หากจะมีอยู่บ้างเกี่ยวกับความโมโหของข้าพเจ้า ตอนที่คุณโกมลถูกตัวเก็งได้ก่อนก็เป็นเรื่องโมโหเกี่ยวกับโชคชะตาของตัวเอง ไม่ใช่โมโหคุณโกมล

และคุณโกมลเองก็เข้าใจ !

ประวิตร ผลวัฒนะ

เรื่องแปลกแต่จริงของโกมล

วันนั้นเป็นวันพุธที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๐๙ *อนงค์ เมษประสาท* ขับรถมารับไปทำงานอย่างเคย ที่แปลกไปบ้าง ก็ได้แก่วันนั้นเธอแต่งชุดดำ ยังไม่ทันเอ่ยปากถาม ก็ได้รับคำบอกว่า *โกมล*ตายเสียแล้ว ใจหายวาบ เพราะไม่เคยได้ข่าวมาก่อนว่าโกมลเจ็บไข้ได้ป่วย เกิดความคิดวูบหนึ่งขึ้นมาว่าคงจะเป็นเพราะยานอนหลับทำพิษเอาอีกเป็นแน่ และก็เป็นความจริงอย่างที่คิด เป็นเรื่องที่น่าสงสารจริง ๆ

ลองทบทวนความจำดูก็ได้ความว่า เมื่อวันที่ ๗ เดือนเดียวกัน เราไปกินข้าวที่บ้านโกมล ที่บ้านทางเข้าห้วยขวาง ทั้งมื้อบ่ายและค่ำ อีก ๒ วันต่อมา คือวันพุธที่ ๙ โกมลก็มากินข้าวที่บ้านเรา ขับรถมาคนเดียว เสร็จแล้วก็อยู่คุยจนดึก โทรทัศน์เกือบเลิกจึงได้กลับไป ตลอดเวลาเหล่านั้นไม่มีริ้วรอยของความขุ่นข้องหมองใจ ไม่มีท่าทีของคนผิดหวัง ไม่มีแม้แต่ลางสังหรณ์อย่างใดทั้งสิ้น ที่จำ

ได้แม่นประการหนึ่งก็คือ โกมลขอร้องให้พี่กอบทำกระดุนจีนให้คู่หนึ่ง โดยสัญญาว่าจะไปหาซื้อผ้าแดงสีเดียวกับเสื้อมาให้ในวันหลังเพื่อจะได้เข้าชุดกัน แล้วพี่กอบก็รอเก้อจนกระทั่งบัดนี้

จริงซีนะ อนาคตเป็นสิ่งไม่แน่นอน โกมลจากเราไปวันนั้นแล้ว ก็จากกันไปเลย เพราะพบกันอีกครั้งหนึ่งที่วัดหัวลำโพง ๗ วันต่อมาโกมลก็ทิ้งไว้แต่ร่างกายที่สงบนิ่ง ส่วนวิญญาณก็คงจะไปสู่สุขคติแล้ว เสียดายที่เพื่อนอันมีแต่ความรักใคร่สนิทสนมเหมือนญาติสนิท ต้องมาด่วนจากไปเสียในวัยอันไม่สมควร เสียใจที่ไม่มีโอกาศได้ช่วยรักษาพยาบาลเท่าที่ควร แต่อย่างไรก็ตาม ตลอดเวลาของการตั้งศพบำเพ็ญกุศล พวกเพื่อน ๆ ก็ได้ร่วมแรงร่วมใจกันเป็นอันดี ซึ่งก็แสดงให้เห็นแล้วว่าพวกเราอาลัยรักโกมลแค่ไหน

ตั้งแต่รู้จักชอบพอกับคุณโกมล มาเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี ได้เห็นลักษณะนิสัยว่าโกมลเป็นคนร่าเริงแจ่มใส

อยู่เสมอ ไม่ท้อถอยกับความทุกข์หรืออุปสรรคง่าย ๆ เรา
เสียอีก ที่บางครั้งบางคราวเกิดความเป็นห่วงใยแทน แต่
ประหลาดโกมลกลับพ้นผ่าอุปสรรคเหล่านั้นไปได้อย่างน่า
สรรเสริญ จนกระทั่งระยะหลังนี้ อนาคตทำท่าจะแจ่มใสมี
รถยนตร์ใช้ และกำลังคิดที่จะมีบ้าน และที่ดินของตัวเอง
แต่ก็จากไปเสียก่อน ความดีที่เห็นชัดอีกประการหนึ่งก็คือ
เป็นคนที่มีใจจริงกับเพื่อนฝูงทุกคน อาทรกับความเจ็บ
ไข้ได้ป่วยของคนอื่น ในคราวที่พี่โชติไม่สบายบ่นว่านอน
ไม่หลับ โกมลก็อุส่าห์ไปจดบทสวดมนต์ที่ไหนก็ไม่รู้มาให้
ท่องก่อนนอน บอกว่าจะทำให้ใจคอสงบ และนอนหลับ
แต่ถึงคราวตัวเองนอนไม่หลับบ้าง กลับต้องอาศัยยาระงับ
ประสาท และก็ใช้เสียจนเกินขนาด เป็นพิษถึงกับจบชีวิต
ไปในที่สุด ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่ก็เป็นไปแล้ว

● **โชติ กอบกุล มณีน้อย**

คำนำ

หนังสือเรื่องตายแล้วเกิด และโจทก์จำเลยผู้พิพากษาในตัวเองนี้ เมื่อสภาการศึกษาฯ พิมพ์จำหน่ายครั้งแรก ๓,๐๐๐ ฉบับ พ. ศ. ๒๔๙๓ มิได้มีคำนำ ในการพิมพ์ครั้งที่สอง ได้พิมพ์ข่าวเรื่องเด็กระลึกชาติได้เพิ่มเติมลงไปด้วย จึงถือโอกาสเล่าประวัติความเป็นมาของหนังสือเรื่องนี้ไว้เล็กน้อย.

เรื่องโจทก์จำเลยและผู้พิพากษาในตัวเอง เป็นพระธรรมเทศนาที่แสดงในงานสัตตมวาร เจ้าคุณมโหสถศรีพิพัฒน์ ซึ่งสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา เป็นเจ้าภาพ ส่วนเรื่องตายแล้วเกิด ก็ดัดแปลงจากพระธรรมเทศนา ซึ่งแสดงในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าคุณมโหสถศรีพิพัฒน์ ซึ่งมีผู้บันทึกไว้ เมื่อ พ. ศ. ๒๔๙๒ งานหลังนี้ ท่านเจ้าคุณราชกวี[๑] (เอื้อน ชินทตฺโต) กับท่านเจ้าคุณอุดมศีลคุณ[๒] (ใย ภทฺทิโย) วัดเทพศิริน-

---

๑. ปัจจุบันเป็น พระธรรมธัชมุนี.

๒. ,, ,, พระราชโสภณ.

ทราวาส เป็นเจ้าภาพ และกำหนดเรื่องให้แสดง เมื่อทั้ง ๒ เรื่อง ล้วนแสดงในงานเจ้าคุณมโหสถศรีพิพัฒน์ด้วยกัน ข้าพเจ้าจึงให้พิมพ์รวมกันไว้ เพื่อเป็นการรักษาประวัติ เป็นแต่ได้ตัดคำนำเรื่องในพระธรรมเทศนานั้น ๆ ออก และเฉพาะเรื่องตายแล้วเกิด ก็ดัดแปลงใหม่เป็นบทความทีเดียว.

ในการพิมพ์ครั้งหลัง ข้าพเจ้าได้แปลข่าวเรื่องเด็กระลึกชาติได้ จากหนังสือ Bosat เติมลงไปด้วย เพื่อให้เรื่องราวปรากฏรวมในเรื่องเดียวกัน.

สุชีโว ภิกขุ

สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๔

"ตายแล้วเกิด"

ปัญหาเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่ เป็นปัญหาใหญ่ ซึ่งควรได้รับการพิจารณาด้วยใจอันกว้างขวาง ไม่ด่วนลงโทษผู้คัดค้านหรือไม่เห็นด้วย เพราะถ้าไม่มีผู้เห็นแย้ง เราก็คงอธิบายปัญหานี้ให้ละเอียดสมบูรณ์ไม่ได้ ในเรื่องนี้จะพยายามให้เหตุผลทั้งในส่วนคัดค้านและส่วนอธิบายข้อค้านอย่างละเอียด เท่าที่จะนึกได้ อนึ่งในการเขียนเรื่องนี้ได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธ-ศาสนาเป็นแก่น ส่วนการอธิบายขยายความให้ชัดเจนขึ้นก็ได้อาศัยหลักวิทยาศาสตร์ และอัตโนมัติประกอบกัน. มีพระพุทธภาษิตที่เป็นแนวในการวินิจฉัยปัญหานี้อย่างไรบ้าง ก็จะได้ให้ที่มาไว้อย่างละเอียด.

ถ้าพิจารณาที่มาต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาแล้วจะเห็นได้ว่า *สมเด็จพระบรมศาสดาทรงรับรองว่า "ตราบใดที่คนยังมีกิเลส หรือยังมีตัณหา*

ความทะยานอยากประจำจิตอยู่ ตราบนั้นจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก"

การที่คนสมัยใหม่ไม่เชื่อเรื่องตายแล้วเกิด ก็เพราะเขาต้องการเหตุผลที่กระจ่าง เนื่องจากคนที่เกิดมาไม่มีอะไรเป็นเครื่องยืนยันหรือส่อสำแดงให้เห็นว่าผู้นี้เคยตายมาแล้วแต่กาลก่อน และคนตายในปัจจุบันก็ไม่มีอะไรเป็นรูปร่าง เป็นตัวเป็นตน ให้แลเห็นว่าเคลื่อนออกจากตัวไปและไปไหน เมื่อเป็นเรื่องที่มองเห็นด้วยตาไม่ได้ ความกังวลสงสัยก็ย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา และเมื่อปัญหาพาดพิงเข้ามาถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก็เป็นการสมควรที่จะให้เหตุผลแก่บุคคลเหล่านั้น เท่าที่สามารถจะทำได้.

สิ่งที่เห็นไม่ได้

ปัจจุบันนี้วิชา *วิทยาศาสตร์ ได้ช่วยทำให้คนมีความคิดกว้างขวางขึ้น* เพราะได้มีสิ่งแปลก ๆ

เกิดขึ้นจากการประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์มากหลาย ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่มีใครค่อยเชื่อถือมาก่อน หรือผู้ประดิษฐ์คนแรกขณะที่ทำการค้นคว้าอยู่ บางทีก็ถูกหาว่าเป็นบ้า *สิ่งที่มองไม่เห็นต่าง ๆ นั้นได้ถูกดัดแปลงขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์และให้กลายเป็นสิ่งปรากฏแก่ประสาทสัมผัสมากขึ้น* เพราะสิ่งที่มองไม่เห็นบางอย่างมีอำนาจยิ่งกว่าสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยซ้ำไป. เช่นเมื่อโยนวัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นไปบนอากาศ ทำไมจึงไม่ลอยสูงขึ้นไปเลยแต่กลับตกลงมา นี่ก็เพราะมีแรงดึงดูดหรือแรงถ่วง แรงดึงดูดนี้ทำงานอย่างซื่อสัตย์สุจริตที่สุด คือจะดึงดูดตลอดเวลา ๒๔ ชั่วโมงไม่มีพลั้งเผลอหรือพักผ่อนหลับนอน เราจะตื่นขึ้นมาแต่ตี ๑ ตี ๒ ดึกดื่นสักปานใด แล้วลองโยนสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นไป มันก็จะตกลงสู่พื้นดินเสมอ หรือแม้ตัวเราเองถ้าไม่ระมัดระวัง ก้าวบันไดผิดไม่เลือกเวลาไหน อำนาจอันลึกลับซึ่งมองไม่เห็น ที่เรียกว่าความดึงดูดหรือความถ่วง

นี่แหละจะจัดการให้เราตกลงสู่พื้นที่ต่ำที่สุด โดยไม่พลั้งเผลอหรือลืมปฏิบัติงานเลย. อาจมีผู้ค้านว่าลูกโป่งอัดลมบางชนิดปล่อยแล้วทำไมจึงลอยขึ้น ก็ตอบได้ว่าเพราะลูกโป่งนั้นเขาอัดแก๊สบางชนิด ที่มีน้ำหนักเบากว่าอากาศธรรมดา สิ่งที่เบากว่าก็จะต้องลอยอยู่ข้างบนอากาศที่หนักกว่าจะถูกดูดให้อยู่ข้างล่าง แต่ลูกโป่งนั้นพอแตกหรืออากาศเบาภายในออกไปหมดแล้วก็ตกลงมาอีก หรือเหมือนกาบมะพร้าวเบากว่าน้ำจึงลอยน้ำแม้จะกดลงไปก็ลอยขึ้นมาอีก แม้เรื่องนี้ก็แสดงว่าอากาศหรือแก๊สต่าง ๆ นั้น เราก็มองไม่เห็นได้ด้วยตาทำไมจึงมีมากมายหลายชนิด บางอย่างเบา บางอย่างหนัก บางอย่างทำให้ไฟดับ บางอย่างทำให้ไฟติด. อีกอย่างหนึ่ง บุคคลขว้างวัตถุด้วยกำลังแรง เมื่อวัตถุนั้นพ้นจากมือไปแล้ว ก็ปรากฏว่าไปด้วยกำลังแรงนั้น แต่ขณะวัตถุเคลื่อนไปเราก็ไม่เห็นกำลังแรงนั้นเลยว่า กำลังสิงอยู่ในวัตถุนั้นหรือห่อหุ้มพาไปได้

อย่างไร แรงถ่วงก็ดี แรงเคลื่อนที่ดังกล่าวในตัวอย่างหลังก็ดี ไม่มีรูปร่างหน้าตาตัวตน แต่ก็มีอยู่ และมีอำนาจรุนแรงทั้งในทางที่เป็นคุณและโทษแก่มนุษย์ ยิ่งในปัจจุบันนี้ เราอยู่ห่างไกลกันก็สามารถส่งคลื่นต่าง ๆ ให้ปรากฏเป็นเสียงบ้าง ปรากฏเป็นรูปบ้าง ณ เครื่องรับปลายทางได้ สิ่งที่เห็นไม่ได้ด้วยตาแต่ก็มีอยู่นี้ แม้ในฝ่ายโลก ๆ เรา ก็พอชี้ตัวอย่างได้ดังกล่าวมานี้.

เพราะฉะนั้น *ผู้ได้รับการศึกษา จึงไม่ด่วนปฏิเสธสิ่งที่ไม่เห็นด้วยตาโดยส่วนเดียว.*

ถ้าเกิด อะไรไปเกิด

ได้กล่าวแล้วว่า *หลักธรรมทางพระพุทธศาสนารับรองว่า "ตราบใดที่คนยังมีกิเลส หรือยังมีตัณหา ความทะยานอยากประจำจิตอยู่ ตราบนั้นจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก".* ปัญหา

ที่เกิดซ้อนขึ้นมาจึงมีว่า สมมติว่า ยอมรับว่าเกิด *อะไรเล่าเป็นตัวไปเกิดหรือมาเกิด?* ตอบว่าสิ่งหนึ่งที่คนเรียกว่าจิตบ้าง วิญญาณบ้าง. ก่อนพิจารณาปัญหานี้ ขอยกพระพุทธภาษิตในที่มาต่าง ๆ มาแสดงไว้ก่อน เพื่อจำกัดปัญหาให้แคบเข้า ในโคธิกสูตร (สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม ๑๕ หน้า ๑๗๘) และในวักกลิสูตร (สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค เล่ม ๑๗ หน้า ๑๕๑) พระผู้มีพระภาคตรัสถึงเรื่องพระโคธิกะและพระวักกลิ ผู้ถึงมรณภาพ (หรือผู้นิพพาน เพราะเป็นพระอรหันต์) ชี้ให้ภิกษุทั้งหลายดูหมอกควันอันวิ่งไปทางโน้นทางนี้ คือมารตามหาวิญญาณของพระ-โคธิกะ และ พระวักกลิว่า จะตั้งอยู่ที่ไหน แต่โคธิกะและวักกลิ นิพพานแล้ว ด้วยทั้งวิญญาณอันมิได้ตั้งอยู่แล้ว อันเป็นเครื่องชี้ว่าวิญญาณเป็นตัวไปเกิดมาเกิด มารจึงตามหาวิญญาณของท่านเหล่านั้น.

อีกแห่งหนึ่ง (ในติกนิบาต อังคุตตรนิกาย เล่ม ๒๐

หน้า ๒๘๗) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะพระอานนท์ว่า "อิติ โข อานนฺท กมฺมํ เขตฺตํ วิญฺญาณํ พีชํ ตณฺหา สิเนโห" "*ดูก่อนอานนท์ ด้วยประการฉะนี้แล กรรมเป็นเนื้อนา วิญญาณเป็นพืช ตัณหาเป็นยางเหนียว (ในพืช)*" นี้แสดงว่า วิญญาณเป็นตัวเกิดเหมือนพืช.

ข้อแย้งเรื่องวิญญาณเป็นตัวเกิด

อาจมีผู้กล่าวว่า ที่มาต่าง ๆ ข้างต้นนี้ แสดงว่าวิญญาณเป็นตัวเกิด แต่ในมหาตัณหาสังขยสูตร (มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ เล่ม ๑๒ หน้า ๔๗๒) ภิกษุรูปหนึ่งชื่อสาติ เป็นบุตรของชาวประมง มีความเห็นว่า วิญญาณไปเกิด เหตุไฉนพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าเธอมีความเห็นผิด. ตอบว่าเพราะเธอเห็นไปตามแบบพราหมณ์ คือเห็นไปว่าวิญญาณดวงนั้นเท่านั้นไปเกิด ไม่ใช่ดวงอื่น "ตเทว วิญฺญาณํ วิญญาณดวงนั้นเท่านั้น สนฺธาวติ สํสรติ *แล่นไป ท่องเที่ยวไป* อนญฺญํ

ไม่ใช่วิญญาณดวงอื่นหรือสิ่งอื่น" คือ *ทางพระพุทธศาสนา แม้จะถือว่าวิญญาณเป็นตัวเกิด แต่ไม่ถือว่าวิญญาณดวงเดียวนั้นเป็นตัวเกิด แต่ถือว่าวิญญาณมีเกิดดับ มีสันตติคือความสืบต่อ ไม่ใช่คงทนแน่นอนเที่ยงอยู่อย่างเดียว* ส่วนศาสนาพราหมณ์ถือว่า วิญญาณไม่เปลี่ยนแปลงไม่ดับดวงไหนก็ดวงนั้น จึงตกไปข้างฝ่ายสัสสตวาทะ (คือความเห็นว่าเที่ยง) ส่วนลัทธิที่ถือแต่เพียงชาติเดียวตายแล้วไม่เกิดอีก ตกไปข้างฝ่าย อุจเฉทวาทะ (คือความเห็นว่าขาดสูญ) ปัญหาใหม่เกิดตามขึ้นมาทันทีว่า ถ้าวิญญาณเกิดดับ ๆ ไม่ใช่ดวงไหนก็ดวงนั้นแล้วน่าจะไม่มีความยุติธรรม หรือความสมเหตุสมผลเลย เพราะจะเป็นเหมือนนาย ก. ทำดี แต่นาย ข. ได้รับผล นาย ก. เป็นผู้ร้าย แต่นาย ข. ติดคุก ข้อแย้งนี้มีมาแล้วแม้ในครั้งพุทธกาล ผู้แย้งคือสัจจกนิครนถ์ เขาแย้งว่า ถ้าวิญญาณไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวตนแล้ว อะไร

เล่าจะเสวยบุญเสวยบาป คือแย้งเข้าลักษณะที่ว่า ถ้าวิญญาณเกิดดับ ๆ เรื่อย ๆ วิญญาณดวงหนึ่งทำอะไรไว้ตัวเองก็ไม่ได้รับ แต่วิญญาณดวงอื่นรับแทน หรือเช่นพระพุทธเจ้าแต่ครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์ บำเพ็ญบารมีไว้หลายแสนชาติ ถ้าไม่ใช่วิญญาณดวงเดียวกันแล้ว เหตุไฉนพระพุทธเจ้าจึงมารับผลของบารมีต่าง ๆ ที่บำเพ็ญไว้เดิมได้.

คำตอบ

คำตอบปัญหานี้มีอยู่ว่า แม้ทางพระพุทธศาสนาจะปฏิเสธความเที่ยงแท้ของวิญญาณ แต่ก็รับรองสันตติ คือความสืบต่อแห่งวิญญาณนั้น เช่นเปลวไฟที่เทียน เราไม่อาจกล่าวได้ว่าเปลวไฟในขณะนี้ เป็นดวงเดียวกับเมื่อนาทีที่ล่วงมาแล้ว หรือดวงเดียวกับเปลวไฟอีก ๑ นาทีข้างหน้า. หรือกระแสไฟในหลอดไฟฟ้า มีความเกิดดับถี่จนเราเห็นเป็นอันเดียว

กัน หรือตัวอย่างอื่นอีก เช่นฟิล์มภาพยนต์ ที่เขาฉาย ความจริงแต่ละรูปนั้น มีท่าทางอาการอย่างหนึ่ง ๆ และแยกกันโดยเด็ดขาด แต่เมื่อฉายเข้า เราก็เห็นเป็นเคลื่อนไหว พูดได้ ยกมือได้ เพราะความสืบต่อกัน รูปตอนหนึ่งอาจกำลังเป็นผู้ร้าย อีกตอนหนึ่งกำลังถูกจับ เป็นคนละรูปแท้ ๆ รูปถูกจับไม่ใช่รูปกำลังขโมย จะไม่เป็นการไร้ความยุติธรรมหรือ. ในข้อแย้งที่ว่าถ้าวิญญาณไม่ใช่ดวงเดียวกัน นาย ก. ทำแต่นาย ข. ได้รับ จะยุติธรรมหรือ ตอบว่า *ถ้ารู้หลักเรื่องสันตติแล้ว จะไม่เห็นเป็นอยุติธรรมเลย เพราะมีความสืบต่อจนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นคน ๆ เดียวกัน ความสืบต่อทางกายมีฉันใด ความสืบต่อทางจิตก็มีฉันนั้น* เหตุผลที่สนับสนุนเรื่องนี้อีกคือ เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ สาขาชีววิทยาคือวิชาสรีรวิทยา (Physiology) ในวิชานั้นแสดง

๑. ดูเรื่อง Physiology Simplified by Arther A. Swift.

ให้เห็นร่างกายของคนเรา ว่าประกอบด้วยเซลล์ชีวิตหลายโกฏิรวมตัวกันขึ้น เหมือนตึกประกอบขึ้นด้วยอิฐ หรืออิฐประกอบขึ้นด้วยดินทรายก้อนเล็ก ๆ รวมตัวกันเข้าฉะนั้น. เซลล์ชีวิตนี้อยู่ภายในผนังหรือเยื่อหุ้ม ระหว่างผนังเซลล์มีช่องว่างเล็ก ๆ เต็มไปด้วยน้ำเหลือง (Lymph) เซลล์ต้องอาศัยอาหารหล่อเลี้ยง ผ่านทางน้ำเหลืองซึ่งเอิบอาบล้อมรอบอยู่. เซลล์ได้อาหารจากทางน้ำเหลือง แม้เวลาถ่ายของเสียออก ก็ถ่ายออกผ่านทางน้ำเหลืองเหมือนกัน เพราะฉะนั้นน้ำเหลืองจึงเป็นสื่อกลางสำหรับการติดต่อโดยตรงกับเซลล์ ซึ่งรวมกลุ่มกันเป็นร่างกาย. เซลล์มีหลายร้อยชนิด แต่ละชนิดก็มีหน้าที่เฉพาะเป็นอย่าง ๆ ไป มีการเกิด การเติบโต การตายไป การเกิดใหม่แทนของเก่า เหมือนกับคนในชาติประเทศหนึ่ง ๆ เหมือนกัน คนจำนวนล้าน ๆ ในชาติหรือประเทศหนึ่ง ๆ มีการเกิดตายสืบต่อกัน ประเทศและชาตินั้น จึงคงอยู่ได้เป็น

พัน ๆ ปี แต่ถ้าจะตัดตอนกล่าวกันจริง ๆ แล้ว คนเมื่อ ๒๐๐ ปีล่วงมาแล้ว ไม่มีเหลืออยู่ในขณะนี้เลย ต่างตายกันไปหมด มีอยู่แต่คนที่สืบเชื้อสายมา เซลล์ในร่างกายมนุษย์ก็เหมือนกัน เท่าที่นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นคว้ากันแล้วเพียง ๗ ปี ก็เปลี่ยนหมดทุกส่วนทุกชิ้น แม้แต่เซลล์แห่งกระดูก ตกลงว่าเราเมื่อเป็นเด็กแดง ๆ กับในปัจจุบันนี้ ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลยของเก่าหมดไปนานแล้ว มีของใหม่เกิดสืบแทน แต่ลักษณะสันตติ หรือการสืบต่อนี้ ค่อยเป็นค่อยไป เราจึงไม่รู้สึกตัว แม้เช่นนั้น ผม ขน เล็บ ฟัน หนังเก่าก็หมดไป มีของใหม่เกิดสืบต่อแทนที่อยู่เสมอเพราะเหตุมีสันตติคือการสืบต่อ จึงรักษาทรง เค้าหน้าท่าทางไว้เหมือนเป็นคน ๆ เดียวกัน กล่าวในระยะกระชั้นชิด ร่างกายของเราเปลี่ยนแปลงไปทุกวินาทีบางทีเรากล่าวว่าเราถูตัว แต่ธุลีที่ออกมานั้น ส่วนหนึ่งคือเซลล์ผิวหนังที่ตายไปและออกมานั่นเอง มีสุภาษิต

ของวงการวิทยาศาสตร์ที่สนับสนุนหลักพระพุทธศาสนาเรื่องความไม่เที่ยงอยู่ว่า "Nothing persists save change" *"ไม่มีอะไรคงอยู่ นอกจากความเปลี่ยนแปลง."* "Change is one thing that is permaneut" *"ความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งเดียวที่ถาวร."*

คราวนี้ตอบปัญหาข้างต้นได้ชัดแล้ว อย่าว่าแต่วิญญาณเกิดดับเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะเลย แม้ร่างกายเรา ก็เกิดดับเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ ลองตั้งตัวอย่างขึ้น นาย ก. ไปปล้นฆ่าเขาตาย เมื่อ ๘ ปีมาแล้ว มาถูกจับในวันนี้. ในทางร่างกายของนาย ก. เมื่อ ๘ ปีมาแล้ว ไม่มีอะไรเลยที่คงเหลืออยู่จนบัดนี้ แม้จะเป็นเลือดเนื้อ หรือกระดูกสักชิ้นหนึ่ง มีแต่ของใหม่ซึ่งเกิดขึ้นแทนที่ ถ้าอย่างนั้นตำรวจไปจับนาย ก. วันนี้ ก็ไม่ยุติธรรมเหมือนกัน เพราะพิสูจน์ได้จริง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ว่า นาย ก. วันนี้ กับเมื่อ ๘ ปีก่อน

ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย, ทำไมเราจึงไม่ต้องแก้กฎหมาย ทำไมเราจึงยอมรับว่าเด็กคนนั้น คนนี้เป็นคนเดียวกับคนแก่ ผู้ครั้งหนึ่งเคยผ่านความเป็นเด็กคนนั้นมาแล้ว ทั้งนี้ก็เพราะว่าเรายอมรับสันตติ คือความสืบต่อทางกายนั่นเอง *ก็เมื่อเรายอมรับสันตติ คือความสืบต่อทางกายแล้ว ไฉนเราจะปฏิเสธความสืบต่อทางวิญญาณ* และเกณฑ์ให้วิญญาณเท่านั้นเที่ยง. เพราะเหตุนี้แหละ เมื่อภิกษุสาติเห็นว่าวิญญาณดวงนั้นเองไม่ใช่ดวงอื่น เป็นตัวไปเกิดมาเกิด อันเป็นมติของศาสนาพราหมณ์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า เธอเห็นผิด.

ความไม่เที่ยงของกายเห็นง่ายกว่า

มีพระพุทธภาษิตปรารภความที่คนชอบติดในเรื่องจิตหรือวิญญาณว่าเที่ยงไว้ใน สังยุตตนิกาย (นิทาน-วรรค เล่ม ๑๖ หน้า ๑๑๔) ว่า

" *ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! ปุถุชนผู้มิได้สดับ ก็พึง*

เบื่อหน่ายได้บ้าง คลายกำหนัดได้บ้าง พ้นไปได้บ้าง ในกายอันประกอบขึ้นด้วยธาตุ ๔ นี้. นั้นเพราะเหตุไร? เพราะความเจริญก็ดี ความเสื่อมก็ดี ความเกิดขึ้นก็ดี ความแตกดับไปก็ดี แห่งกายอันประกอบขึ้นด้วยธาตุ ๔ นี้ ยังพอเห็นได้ ฉะนั้นปุถุชนผู้มิได้สดับจึงเบื่อหน่ายเป็นต้นได้บ้าง.

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! แต่ว่าธรรมชาติที่เรียกว่าจิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้างนั้น ปุถุชนผู้มิได้สดับไม่สามารถที่จะเบื่อหน่ายคลายกำหนัด และพ้นไปได้. นั้นเพราะเหตุไร ? เพราะธรรมชาตินั้นอันปุถุชนผู้มิได้สดับยึดถือคิดว่าเป็นของเรา และลูบคลำ (ด้วยความเห็น) มานานแล้วว่า นั่นเป็นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นตัวตนของเรา ปุถุชนผู้มิได้สดับ จึงไม่สามารถที่จะเบื่อหน่ายเป็นต้นได้.

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! การที่ปุถุชนผู้มิได้สดับถือว่ากายอันประกอบขึ้นด้วยธาตุทั้ง ๔ นี้ว่าเป็นตน ยัง

ดีกว่า ส่วนการถือว่าจิตเป็นตนไม่ดีเลย. นั้นเพราะเหตุไร? เพราะกายอันประกอบขึ้นด้วยธาตุทั้ง ๔ นี้ ที่ตั้งอยู่ปีหนึ่ง สองปี สามปี สี่ปี ห้าปี สิบปี ยี่สิบปี สามสิบปี สี่สิบปี ห้าสิบปี ร้อยปี หรือยิ่งกว่านั้น ยังพอเห็นได้ ส่วนธรรมชาติที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้างนั้น เพียงคืนหนึ่งกับวันหนึ่ง ดวงหนึ่งเกิดขึ้นดวงหนึ่งก็ดับไป.

จากพระพุทธภาษิตนี้ ทำให้เราได้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ๒ ประการ คือ :–

๑. พระพุทธเจ้าไม่ทรงทะเลาะกับใคร เรื่องจิต มโน วิญญาณ ว่าเหมือนกันหรือต่างกัน จึงตรัสว่า ธรรมชาติชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง แม้บางครั้งจะทรงแสดงในท้อนถึงหน้าที่ของจิต ของมโน ของวิญญาณ เมื่อธรรมชาติชนิดนี้ ทำหน้าที่อย่างไร เรียกว่าจิต เรียกว่ามโน หรือเรียกว่าวิญญาณก็ตาม. ถ้าทรงเห็นความสำคัญ

ที่จะเถียงกันด้วยเรื่องชื่อแล้ว ก็คงจะไม่ตรัสว่าที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง เพราะฉะนั้นพระพุทธภาษิตนี้ จึงควรเป็นเครื่องสะกิดใจของผู้ชอบเถียงกันด้วยเรื่องสมมติโวหาร ว่าแม้พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงคัดค้าน กลับนำมาแสดงไว้รวมกันเช่นนี้ จะมาเถียงกันให้เปลืองเวลาทำไม.

๒. พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า คนทั่ว ๆ ไปพอจะเห็นความเจริญ ความเสื่อม ความเกิด ความแตกดับของกายได้ แต่ที่จะเห็นความเกิดดับของธรรมชาติที่เรียกว่าจิต หรือมโน หรือวิญญาณนั้น ยากเหลือเกิน เพราะยึดถือกันมานานแล้ว. ที่ว่ายึดถือกันมานานแล้วนี้ ก็ทำให้เห็นว่าศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นศาสนาพื้นเมืองในครั้งนั้น หรือแต่เก่าก่อน ยึดถือกันมา ในเรื่องจิต หรือวิญญาณเที่ยงมานานแล้ว. พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นแสดงตรงกันข้ามกับพราหมณ์ คือไม่ยอมเห็นแต่เพียงว่ากายอย่างเดียวไม่เที่ยง แม้

จิตก็เห็นว่าไม่เที่ยง เกิดดับเหมือนกัน ท่านจึงแสดงว่ากายไม่เที่ยงพอแลเห็น แต่จิตไม่เที่ยงยากที่จะเห็นได้ เพราะเขายึดถือกันมาเสียนานแล้ว การแสดงทั้งกายและจิตว่าไม่เที่ยงของพระพุทธศาสนานี้ กลับได้รับความสนับสนุนจากวิชาวิทยาศาสตร์อย่างเต็มที่ในปัจจุบัน. อันที่จริง ถ้าจะเถียงกันในเรื่องจิต หรือวิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยงดังนี้แล้ว ฝ่ายศาสนาพราหมณ์ มีทางให้เหตุผลได้ไม่น้อยทีเดียว. ผู้เขียนเองได้เคยสนทนากับนักบวชในศาสนาพราหมณ์มาแล้ว ถ้ารวบรวมเวลา ที่เราหาเหตุผลสนทนากัน ในเรื่องนี้หลายครั้งหลายหน ก็ดูเหมือนจะไม่น้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมง. ทางพราหมณ์เขาให้ข้อเปรียบเทียบไว้มาก เช่นเหมือนพวงลูกประคำ ลูกประคำแต่ละลูกเหมือนกายในชาติหนึ่ง ๆ สายร้อยอันเดียวนั้นเหมือนอาตมันหรือวิญญาณที่แน่นอน แม้ลูกประคำจะกี่ลูก แต่สายนั้นเป็นอันเดียว. ทางค้านของฝ่ายเรามีอยู่ว่า สายนั้น

มันลวงตาให้เห็นเป็นอันเดียว แต่แท้จริงมันติดต่อกันสนิธใกล้ชิดมาก ยิ่งกว่าลูกประคำ เราจึงนึกว่ามันเป็นอันเดียว แต่ความจริง มันก็เป็นเพียงสิ่งสั้น ๆ ที่ต่อกันสนิธจนกลายเป็นสิ่งยาวไปเท่านั้น แท้จริงก็เป็นเปลาะ ๆ เหมือนกับลูกประคำนั่นเอง. เขาเปรียบอีกว่า ร่างกายเหมือนเสื้อผ้า จิตใจเหมือนคนที่สวมเสื้อผ้า เมื่อเสื้อผ้าเก่า คนก็เปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ กายที่เปรียบด้วยเสื้อผ้าจึงไม่เที่ยง ส่วนอาตมันที่เปรียบด้วยคนที่สวมเสื้อผ้านั้นเที่ยง, ทางเราให้ข้อพิสูจน์ว่า คนที่สวมเสื้อผ้าอาจจะเห็นได้ว่าเที่ยง แต่ในตัวคนเองก็มีการถ่ายออก การซ่อมใหม่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนังเก่าหมดไป ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ใหม่เกิดขึ้นแทนจึงลวงตาเราให้เห็นเป็นเที่ยงไปพักหนึ่ง แต่ความจริงนั้นก็ไม่เที่ยงเหมือนกัน เป็นอันรวมความสั้น ๆ ว่า *ศาสนาพุทธไม่ยอมยึดถือว่ากายหรือจิตเที่ยง แต่อธิบายย้ำมากในเรื่องให้รู้เท่าสันตติ* *คือ*

ความเกิดดับเกิดดับติดต่อกันจนลวงให้เห็นว่าเที่ยง ตัวอย่างอื่นอีก เขาอ้างว่าที่เราว่าพระอาทิตย์ขึ้น พระอาทิตย์ตกนั้น เปรียบด้วยเราเข้าใจว่าวิญญาณเกิดดับ แท้จริงโลกเราหมุนต่างหาก พระอาทิตย์ก็อยู่คงที่ เราจึงไปนึกว่าพระอาทิตย์ขึ้น หรือพระอาทิตย์ตก อาตมันหรือวิญญาณก็ฉันนั้น เป็นของคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง. ฝ่ายเราตอบว่า แม้พระอาทิตย์ที่เรานึกว่าเที่ยงนั้นเอง ก็มิเปลี่ยนแปลงอยู่ในตัวทุกขณะ บางทีก็มีจุดดับ อันเป็นแหล่งที่แกสหนีออกไปได้จากดวงอาทิตย์ จุดดับบางจุดใหญ่ขนาดที่จะนำโลกทั้งโลกใส่ลงไปในช่องว่างนั้นอย่างสบาย จุดดับที่พบเมื่อ ค. ศ. ๑๙๐๕ มีความกว้างใหญ่พอที่จะนำโลกเรา ๔๐ โลกเรียงกันใส่ลงไปได้ โดยไม่กระทบขอบริม (ดู Marvels and Mysteries of Science หน้า ๘-๙) และดวงอาทิตย์นี้ก็มีอายุเหมือนคน คือมีระยะเกิด แก่ และตายคือดับไป หมดความร้อน เป็น

แต่กินเวลาต่างกว่าชีวิตมนุษย์เท่านั้น ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่ควรติดในเรื่องความเที่ยงของมันหรือของสิ่งใด ๆ.

เมื่อกล่าวมาถึงเพียงนี้ ปัญหาที่ว่าถ้าจิตไม่เที่ยงเกิดดับได้ จิตหนึ่งทำกรรมไว้ จิตอื่นทำไมจึงมารับผลแทนนี้ จึงไม่มีข้อที่ยากแก่การตอบ เพราะเราก็เห็นกันแล้วว่า กายก็ยังเปลี่ยนแปลงทุกวินาที แต่เพราะเหตุที่สืบต่อกัน เราจึงยอมรับว่าเป็นคนเดียวกันฉันใด จิตซึ่งแม้จะเกิดดับนั้น เมื่อมีสันตติความสืบต่อคงลักษณะเดิมได้ เราจึงถือเสมือนหนึ่งเป็นจิตดวงเดียวกัน ไม่สับสนกับดวงอื่นฉะนั้น และสรุปความได้ว่า *วิญญาณหรือจิตเป็นตัวไปเกิด เป็นแต่มีความสืบต่อกัน ไม่ใช่ดวงเดียวคงที่เท่านั้น*

อนึ่ง มติที่ว่า กายไม่เที่ยง แต่จิตใจหรือวิญญาณเที่ยงยั่งยืนนั้น เป็นทิฏฐิข้อหนึ่งในทิฏฐิ ๖๒ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า เป็นทิฏฐินอกพระพุทธศาสนา คือ (พรหมชาลสูตร เล่ม ๙ หน้า ๒๘) :-

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ เป็นนักตรึกนักพิจารณา สมณะหรือพราหมณ์นั้น ได้กล่าวปฏิภาณของตน ซึ่งตรึกเห็นพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า "ธรรมชาติที่เรียกว่า ตา, หู, จมูก, ลิ้น, หรือกาย เป็นตัวตน ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่คงทน มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา แต่ธรรมชาติที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง เป็นตัวตน เที่ยง ยั่งยืน คงทน มีความไม่แปรปรวนเป็นธรรมดา มีความยั่งยืนอยู่เสมอ จักตั้งอยู่อย่างไร ก็อย่างนั้นทีเดียว"

นี่เป็นอันเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาปฏิเสธมติจิตเที่ยง ยั่งยืน ถาวร.

ข้อแย้งของฝ่ายพราหมณ์

ยังมีประเด็นสำคัญอีกข้อหนึ่ง ซึ่งทางศาสนาพราหมณ์ถือว่าเป็น "ไม้ตาย" ของเขา ในการหักล้าง

คู่โต้ตอบ คือเขากล่าวว่าที่เรากล่าวว่าเกิดดับนั้น เพราะไม่รู้สภาพที่แท้จริง เช่นดินนำมาปั้นเป็นภาชนะอย่างนี้แล้ว ไม่ชอบใจยุบปั้นภาชนะอย่างอื่น ดินก็คงอันเดิม เปลี่ยนไปแต่รูปภายนอก เราจะคิดว่าดินเกิดดับได้หรือ นักบวชพราหมณ์สมัยใหม่อ้างวิทยาศาสตร์สำทับในข้อนี้ทีเดียวว่า สสารในโลกนี้เราไม่อาจทำให้เพิ่มมากขึ้นหรือลดน้อยลงได้ มีแต่เปลี่ยนรูปไปเท่านั้น. หรือถ้าจะเปรียบด้วยไฟที่ว่าไฟดับไฟติดนั้นหาใช่ตัวไฟไม่ เราเห็นแต่เปลวไฟ แสงไฟหรือสีของไฟเท่านั้น. มีเชื้อ ธาตุไฟก็ปรากฏ ไม่มีเชื้อ ธาตุไฟก็ไม่ปรากฏ แต่ก็มีอยู่. ด้วยเหตุนี้เขาจึงอ้างว่าที่เรากล่าวว่าไม่เที่ยง เกิดดับนั้น เรามองแต่เปลือกนอก แต่แก่นแท้นั้น เที่ยงไม่สูญหาไปไหน.

คำตอบ

อันนี้ ถ้าเราไม่สังเกตให้ดี จะไปตกหลุมทิฏฐิ ๒

อย่าง อย่างหนึ่ง *อตฺถิตา* หมายความว่า *ทุกสิ่งมีหมดแต่อาจแปรรูปได้* อย่างหนึ่ง *นตฺถิตา ทุกสิ่งไม่มีอะไรเลย ใจเราคิดขึ้นทั้งนั้น* เมื่อใจดับความคิดดับ สิ่งทั้งปวงก็เหลวเปล่าไม่มีอะไรเป็นจริงเป็นจัง. อีกอย่างหนึ่งฝ่าย "ไม่มี" อ้างการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ว่าเมื่อแยกถึงที่สุดแล้ว ก็ไม่มีอะไรนอกจากพลังงานไฟฟ้า. มติทั้ง ๒ ส่วนนี้ จัดเป็นฝ่ายสุดโต่ง ๒ ฝ่าย คือฝ่ายมีกับฝ่ายไม่มี พระพุทธเจ้าตรัสเตือนให้สำเหนียกไว้ (ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค เล่ม ๑๖ หน้า ๒๑ ว่า) "ดูก่อนกัจจานะ ! โลกนี้อาศัยทิฏฐิทั้งสองเป็นส่วนมาก คือ อตฺถิตาทิฏฐิว่ามี กับ นตฺถิตาทิฏฐิว่าไม่มี ดูก่อนกัจจานะ ! เมื่อมาเห็นความเกิดของโลก ตามเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบแล้ว ความเห็นที่ว่าไม่มีก็จะไม่เกิดขึ้น เมื่อมาเห็นความดับของโลกแล้ว ความเห็นที่ว่ามีก็จะไม่เกิดขึ้น - - - ดูก่อนกัจจานะ ! มติที่

ว่าทุกสิ่งมีก็เป็นส่วนสุดข้างหนึ่ง มติที่ว่าทุกสิ่งไม่มีก็เป็นส่วนสุดอีกข้างหนึ่ง ตถาคตแสดงธรรมโดยสายกลาง ไม่อิงอาศัยส่วนสุดทั้งสองข้างนั้น (คือแสดงปฏิจจสมุปบาท ทั้งสายเกิดและสายดับ)."

ในประเด็นที่ว่าสสารไม่สูญไปจากโลก ธาตุไฟธาติดินมีอยู่ ไม่ได้สูญไปไหนนั้น ศาสนาพุทธไม่ได้เข้าไปค้านหรือสนับสนุนพัวพันกับเรื่องเหล่านี้ เราสอนในหลักใหญ่ที่ว่าทุกสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่เที่ยง ไม่คงทนถาวร และธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน *ประเด็นที่เราตั้งไว้สำหรับอธิบายให้เห็นว่า ไม่เที่ยงนั้นคือความเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่ความมีหรือความไม่มี* เมื่อเขาจะรั้งเราเข้าสู่ข้อโต้นอกประเด็น จึงควรชี้แจงให้ทราบไว้ ว่าเราชี้ให้เห็นความไม่เที่ยงเกิดดับเปลี่ยนแปลงไป เมื่อคนตาย ธาตุดินก็ไปสู่ธาตุดินน้ำก็ไปสู่น้ำ เราไม่ได้ว่าดินสูญหรืออะไรสูญ เมื่อเป็น

เช่นนี้ แม้จะยกข้ออ้างในเรื่องไฟเกิดไฟดับมาหักล้าง ว่าธาตุไฟนั้นมีอยู่ ที่เทียบด้วยวิญญาณธาตุมีอยู่ เราก็ไม่ได้แย้งในข้อว่ามี (existence) หรือไม่มี (non existence) แต่เราสอนในข้อว่าไม่เที่ยงแปรปรวนไปต่างหาก. คงปล่อยให้พวกเห็นว่ามี และเห็นว่าไม่มี เถียงกันเองต่อไป.

จิตคือมันสมองแน่หรือ?

มันสมองจะไปเกิดได้อย่างไร ?

นักวิทยาศาสตร์บางท่าน ที่หนักในทางวัตถุ มีความเห็นว่า จิตหรือวิญญาณที่คนนึกว่าเป็นนามธรรมนั้น แท้จริงก็คือมันสมองพร้อมด้วยระบบประสาท (nervous system) เท่านั้นเอง. ความเคลื่อนไหวของร่างกายทุกส่วน ก็เป็นเพียงการสั่งงานของมันสมอง. ในการนี้มีข้อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์มากมาย. คือเขานำลิงเป็น ๆ มา เปิดกระโหลกส่วนสมองแล้วนำไฟฟ้า

มาทดลองจึดู เพื่อให้รู้ว่าสมองส่วนไหนคุมการเคลื่อนไหวของตา หู จมูก ลิ้น ทำให้นิ้วไหนกระดิก ทำให้ปากอ้า แล้วก็ผ่าสมองคนที่ตายแล้วตรวจเทียบเคียงทดลองให้ทราบว่า สมองส่วนไหนคุมร่างกายส่วนไหน ครั้นแล้วได้ทดลองให้ดูว่า ถ้าจิตใจเป็นนามธรรมที่มาสิ่งอยู่ในตัวคนจริง เวลาเราฉีดยาที่แขนให้ประสาทหมดความรู้สึก เหตุไฉนเราจึงไม่รู้สัมผัสที่มือ นี่ก็เห็นได้ชัด ๆ ว่า ถ้าไม่มีระบบประสาทอันมีสายโยงไปติดต่อกับสมองแล้ว เราจะไม่รู้สึกอะไรได้เลย เพราะฉะนั้นเขาจึงเห็นว่า เมื่อคนตายแล้ว ก็หมดเรื่องกัน อะไรจะไปเกิดได้อีก ระบบประสาทและสมองเน่าหมด จะมีอะไรไป. อีกอย่างหนึ่งเขาทดลองให้ดูต่อไปอีกว่า หนูตัวผู้หรือตัวเมียที่มีความรู้สึกแตกต่างกันตามเพศของตนนั้น ไม่ใช่เพราะจิตใจ แต่เป็นเพราะฮอร์โมน คือน้ำชนิดหนึ่งในต่อมของร่างกาย เขาจึงทดลองเอาลูกหนูแดง ๆ ใส่ลงไปในกรงที่ขังหนู

ตัวผู้ไว้ หนูตัวผู้จะเลี้ยงหนี่ไม่ใยดี หรือบางที่จะตรงเข้ากัดและกินเสียเลย. แต่พอเอาฮอร์โมนของหนูตัวเมียฉีดเข้าไป หนูตัวผู้นั้นจะเปลี่ยนจิตใจทันที คือแทนที่จะกัดหรือกินลูกหนู แต่จะมีความรู้สึกในทางเป็นมารดา คือหาเศษผ้าหรือฟางมารองให้ลูกหนู เอาใจใส่ดูแลปกป้อง. เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้อสรุปก็ไปลงอีกว่ามีแต่กายหรือระบบประสาทเท่านั้นที่ทำหน้าที่รู้ ไม่มีจิตหรือวิญญาณเป็นพิเศษมาแต่ไหน ตายแล้วก็แล้วไป อะไรจะไปเกิดได้อีก.

คำตอบที่ว่าจิตไม่ใช่มันสมอง

พระพุทธเจ้าทรงให้คำจำกัดความเกี่ยวกับลักษณะของจิตว่า อสรีรํ ไม่มีร่างกาย คุหาสยํ มีคูหาหรือกายของคนเป็นที่อาศัย เป็นอันชี้ลงไปว่าร่างกายมีส่วนสัมพันธ์กับจิตอย่างใกล้ชิด แต่ไม่ใช่จิต. เหมือนแก้วใส่น้ำมีส่วนสัมพันธ์กับน้ำ แต่น้ำกับแก้วน้ำ

ไม่ใช่อันเดียวกัน หรือในตัวอย่างเทียบเคียงอื่นอีก ผู้ที่ถือว่าระบบประสาทหรือเส้นประสาทเป็นจิต ก็เท่ากับถือว่าสายไฟฟ้าเป็นตัวไฟฟ้า หรือถือว่ามันสมองเป็นจิต ก็เท่ากับถือเอาเครื่องกำเนิดไฟฟ้า (generator) เป็นตัวไฟฟ้า ซึ่งไม่มีทางจะเป็นไปได้เลย. เครื่องกำเนิดไฟฟ้าก็ตาม สายไฟฟ้าก็ตาม มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับไฟฟ้า แต่หาใช่ไฟฟ้าไม่ แต่ไฟฟ้าก็ปรากฏขึ้นชัดเจนที่สิ่งเหล่านี้ เมื่อตัดสายไฟแค่ไหน ไฟฟ้าก็แล่นไปได้แค่นั้น เหมือนเมื่อฉีดยาหรือตัดเส้นประสาทธาตุรู้ก็แล่นไปไม่ได้. ในตัวอย่างเรื่องนำฮอร์โมนมาฉีดให้หนูตัวผู้มีจิตใจเป็นหนูตัวเมียไปนั้นเล่า ก็เหมือนกับเราประดิษฐ์หลอดไฟฟ้าให้เป็นสีนวนบ้าง สีเขียวบ้าง แดงบ้าง ทำให้เป็นหลอดยาวหรือเป็นเหลี่ยมบ้าง ไฟฟ้าก็ชนิดเดียวกัน แต่เหตุแวดล้อมต่างกันคือสีและลักษณะของหลอดต่างหากที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อดูข้างนอก จึงเห็นไฟฟ้าสีเขียว สีแดง หรือตัว

อย่างเรื่องแก้วน้ำกับน้ำ เราประดิษฐ์แก้วเป็นรูปปลา น้ำที่ใส่ลงไปก็เป็นปลา ประดิษฐ์เป็นรูปไก่ น้ำที่ใส่ลงไปก็เป็นรูปไก่. ผสมสีต่าง ๆ หรือหัวน้ำหอมลงไป น้ำก็มีสี มีกลิ่นไปตามส่วนที่ผสมนั้น แม้ผสมสิ่งที่มีกลิ่นเหม็นลงไป น้ำก็พลอยมีกลิ่นเหม็นไปด้วย. จิตหรือวิญญาณก็เช่นเดียวกัน ปรากฏในตัวสัตว์ ก็มีความรู้สึกแบบสัตว์ชนิดนั้น ๆ เช่น เป็นหนอน เป็นสุนัขเป็นแมว ปรากฏในร่างของมนุษย์ผู้หญิง ก็มีความรู้สึกแบบผู้หญิง ในร่างของมนุษย์ผู้ชายก็รู้สึกแบบมนุษย์ผู้ชาย ถ้าเอาฮอร์โมนฉีดเข้าไปทำให้สิ่งแวดล้อมทางกายเปลี่ยนไป ความรู้สึกนึกคิดก็เปลี่ยนไปได้ตามสิ่งแวดล้อมนั้น เหมือนเราทำสายไฟฟ้าให้เล็กแทบมองไม่เห็นไฟฟ้าก็เดินอ่อนที่สุดจนเกือบไม่รู้สึกว่ามี ถ้าใช้สายไฟใหญ่ ไฟฟ้าก็เดินแรงหรือถ้าดัดแปลงให้เกิดกำลังงานได้ตามประสงค์ เราก็อาจทำให้ไฟฟ้าเป็นประโยชน์แก่เราได้ทุกอย่างที่เราค้นพบวิธี. การ

ฉีดฮอร์โมน จึงเป็นการจัดสิ่งแวดล้อมให้ธาตุรู้เป็นไปตามที่บุคคลต้องการ อย่าว่าแต่จะเป็นนิสัยใจคอให้หันเหไปเลย แม้จะทำให้ธาตุรู้ผิดปรกติถึงขนาดเป็นบ้าก็ทำได้ เช่นฉีดพิษสุนัขบ้าเข้าไป หรือให้กินยาอาเตบรินมากเกินขนาด อันทำให้เกิดความผิดปรกติในมันสมองและระบบประสาท ธาตุรู้ซึ่งเนื่องด้วยกายก็จะพลอยผิดปรกติไปด้วย เหมือนเครื่องยนต์ไม่ดีไฟฟ้าก็เดินไม่สะดวกฉะนั้น.

ทางพระพุทธศาสนาไม่ปฏิเสธความที่จิตเกี่ยวเนื่องกับกาย เพราะฉะนั้นจึงสอนไม่ให้ทรมานกายให้ลำบาก เพราะเมื่อกายกระสับกระส่าย จิตก็จะกระสับกระส่ายด้วย ฝรั่งเคยทดลองให้คนกินอาหารอด ๆ อยาก ๆ คนที่เข้มแข็งล่ำสันแท้ ๆ ถูกทดลองนาน ๆ เข้าก็ถึงกับจะเป็นบ้า จิตใจกระสับกระส่าย พอผ่อนรับประทานอาหารให้มากขึ้นกว่าขณะอด จึงค่อยเป็นปรกติตามเดิม ส่วนทางพระพุทธศาสนาแม้จะสอนไม่ให้

ทรมานกาย แต่ถ้าเป็นนักบวช ก็ไม่ให้บำรุงจนเกินไปนัก เพราะอาจเป็นทางให้กิเลสบางชนิดกำเริบ เพราะฉะนั้น การตัดอาหารมื้อเย็น จึงนับว่าเป็นทางสายกลางสำหรับนักบวช. พระพุทธเจ้าทรงทดลองมาแล้วในการทรมานพระกายก็ไม่ได้ตรัสรู้ หรืออยู่ในปราสาทราชวัง บำเรอด้วยกาม เต็มขนาด ก็ไม่ได้ตรัสรู้ จึงทรงสอนทางสายกลางไว้สำหรับนักบวช.

ขณะนี้ได้มีสำนักจิตวิทยาเกิดขึ้นใหม่อีกสำนักหนึ่งที่ได้เห็นว่า กายกับจิตเกี่ยวเนื่องกัน ในการวิเคราะห์จิตจะต้องตรวจร่างกายประกอบด้วย หรือเมื่อเกิดโรคทางร่างกาย ที่หาสมุฏฐานทางกายไม่ได้ ก็จะต้องไต่สวนถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับจิตใจด้วย นักจิตวิทยาสำนักนี้ ถ้าได้ศึกษาพระพุทธศาสนา คงพอใจมาก เพราะพระพุทธศาสนาสอนไว้อย่างรอบคอบในเรื่องนี้มาหลายพันปีแล้ว.

เหตุผลอันแสดงว่า จิตหรือวิญญาณไม่

ใช่กาย อีกอย่างหนึ่ง ก็คือ ขณะมีความเจ็บปวดทางกาย ผู้มีจิตอันได้อบรมแล้ว ย่อมอดทนได้ดีกว่าผู้ไม่เคยอบรมจิตเลย คนที่แม้โหดร้ายทารุณมาก่อน ไม่ต้องฉีดฮอร์โมนหรืออะไรเลย เพียงฟังเทศน์อ่านหนังสือธรรมะคิดหาเหตุผลสอนใจ ก็กลับตัวได้ ถ้าจิตหรือวิญญาณเป็นกาย ก็คงต้องแก้ด้วยวิธีฉีดยาหรือกินยากันเท่านั้น แต่นี่เพียงคิดหาเหตุผลสอนตนเอง ก็ยังกลับใจได้ และพระพุทธ-ศาสนาที่สอนหนักในทางอบรมจิตใจ ก็เพราะถ้าจิตใจได้รับการอบรมดีแล้ว ก็เป็นเหตุให้เกิดความสุขมาถึงทางกายด้วย.

เชื่อได้อย่างไรว่าตายแล้วเกิด

ปัญหาข้อต่อไปมีอยู่ว่า สมมติว่ายอมรับตามหลักพระพุทธศาสนาที่ว่าวิญญาณเป็นพืช ที่จะไปเกิดได้จริง

เหตุผลที่ว่า ตายแล้วเกิดก็ดูเหมือนยังลางเลือนเต็มที ที่จะให้เชื่อได้.

คำตอบเรื่องตายแล้วเกิด

ในการตอบปัญหานี้ ก็จะต้องย้อนถามดูบ้างว่า ฝ่ายที่ไม่เชื่อว่าตายแล้วเกิด มีเหตุผลอย่างไร โดยปรกติฝ่ายไม่เชื่อก็ตอบว่า เพราะไม่รู้ไม่เห็น พูดไปพูดมาก็ย้อนมาให้ฝ่ายที่เชื่อว่าตายแล้วเกิดพิสูจน์ ตกลงว่าถ้าจะให้หาเหตุผลกัน ฝ่ายไม่เชื่อมักจะโยนมาให้อีกฝ่ายหนึ่งให้เหตุผลโดยมาก ในที่นี้จะพยายามหาเหตุผลให้ฟังทั้งฝ่ายไม่เชื่อและฝ่ายเชื่อ เพื่อช่วยให้ท่านผู้อ่านรู้สึกว่าได้ฟังทั้งสองฝ่ายอย่างเลือกตัดสินได้ด้วยตนเองจริง ๆ.

อนึ่ง ถ้าจะถือความไม่รู้ไม่เห็นแต่อย่างเดียวมาค้านก็เกือบจะไม่ใช่เหตุผล เพราะสิ่งที่เราไม่รู้ไม่เห็นมีอยู่ในโลกมากมาย เพียงแก้ว่าไม่รู้ไม่เห็นจะเป็นเหตุลบล้างความจริงหาได้ไม่ เช่นเราไม่รู้ว่าไฟเป็นของ

ร้อน จึงยื่นมือเข้าไปในไฟ ความไม่รู้นั้นก็หาช่วยให้เย็นสบายไม่ร้อนได้ไม่ เราไม่รู้ว่ามีหลุม เดินกลางคืนจึงตกลงไปในหลุม จะต่อว่าเอากับหลุมว่าฉันไม่รู้ไม่เห็น ทำไมฉันจึงต้องตกหลุมด้วย ดังนี้จะได้หรือ พระพุทธศาสนาสอนให้หาความรู้ไม่ใช่สอนบนมูลฐานแห่งความไม่รู้ เพราะฉะนั้นเราจึงควรพิจารณาเหตุผลข้ออื่นต่อไป.

ข้อแย้งทางชีววิทยาและธรณีวิทยา

เมื่อพิจารณาทางชีววิทยา (Biology) และธรณีวิทยา (Geology) แล้วจะเห็นได้ว่า ในชั้นเดิมทีเดียวโลกนี้มีสัตว์เซลล์เดียวก่อนแล้วจึงค่อย ๆ เจริญขึ้นเป็นสัตว์หลายเซลล์ เป็นสัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์บก. มนุษย์เป็นสัตว์ที่เจริญสูงสุดในหมู่สัตว์ทั้งหลาย เท่าที่วิทยาศาสตร์หาหลักฐานได้ มนุษย์เพิ่งมีขึ้นในโลก เมื่อไม่ถึงล้านปีมานี้เอง ทางธรณีวิทยาได้ช่วยสนับสนุนมติน ด้วยหลักฐานเกี่ยวกับ

ทรากเหลือ (fossils) ต่าง ๆ ในหินละลายหรือในดิน เพราะฉะนั้น ข้อแย้งจึงมีว่า ถ้าคนเวียนว่ายตายเกิดจริง ก็เวียนกันไปมาภายในไม่กี่แสนปีนี้เอง แล้วก่อนหน้านั้นวิญญาณไปอยู่ที่ไหน หรือว่าวิญญาณก็วิวัฒน์ได้เหมือนกัน.

คำตอบ

ข้อแย้งทางชีววิทยาและธรณีวิทยานี้ ขอตอบด้วยเหตุผลทางดาราศาสตร์ (Astronomy) และเหตุผลทางพระพุทธศาสนา. และเมื่อตอบแล้วจะเห็นได้ว่าหลักฐานทางฝ่ายชีววิทยาและธรณีวิทยานั้นไม่ต้องปฏิเสธ แต่มีเหตุผลอื่นมาชี้ให้เห็นกลมกลืนกันได้และเป็นทางให้เราหัดมองกว้าง ๆ ไม่มองแต่แง่เดียว.

ผู้ศึกษาวิชาดาราศาสตร์ จะทราบว่าโลกอื่นจากโลกเรานี้มีอยู่อีกหลายล้านหลายโกฏิ หรือจะว่านับไม่ถ้วนก็ได้. ในเวหาอันเวิ้งว้างหาที่สุดมิได้นี้ ประกอบไปด้วยสุริยจักรวาลมากมาย สุริยจักรวาลหนึ่ง ๆ ก็มีดวงอาทิตย์ บริวารของดวงอาทิตย์ เช่นโลกเราและ

ดาวเคราะห์อื่น ๆ มีดาวอังคาร, พุธ, พฤหัส, ศุกร, เสาร์ เป็นต้น ซึ่งต้องอาศัยแสงสว่างจากดวงอาทิตย์ และดาวบริวารของดวงอาทิตย์ หรือที่เรียกว่า Planet นี้ บางดวงก็ยังมีดวงจันทร์เป็นบริวารเวียนรอบ เหมือนดวงจันทร์เวียนรอบโลกเรานี้ต่าง ๆ กัน. ดาวพุธกับศุกร ไม่มีดวงจันทร์เป็นบริวารเลย โลกเราและดาวพระเกตุมีดวงจันทร์ ๑ ดวง ดาวอังคารกับมฤตยูมี ๔ ดวง ดาวพฤหัสมีไม่น้อยกว่า ๑๑ ดวง ดาวเสาร์มี ๙ ดวง ส่วนในสุริยจักรวาลอื่น ๆ ก็คงมีลักษณะพิเศษออกไปไม่สิ้นสุด ถ้าจะนับดาวเคราะห์ที่ต้องอาศัยแสงสว่างจากดวงอาทิตย์ทั้งหลาย ก็นับไม่ถ้วน เท่าที่กะกันไว้ ดาวต่าง ๆ ที่จะถ่ายรูปดูได้จากกล้องดูดาวชนิดดีที่สุดในอนาคต จะมีถึงสามหมื่นล้านดวง ปัจจุบันถ่ายรูปได้ประมาณพันห้าร้อยล้านดวง แล้วที่เกินวิสัยของกล้องอีกเล่าจะมีสักเท่าไร เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ควรจะมีใจแคบว่ามีคนอยู่เฉพาะโลกเรานี้เท่านั้น วิญญาณที่เวียนว่ายตายเกิดจะสับ

เปลี่ยนเวียนจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่นอย่างไรก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้อง มีอายุเพียงห้าแสนปี อย่างที่บาง คน นึก. อานุภาพของจิตหรือวิญญาณนี้ ไม่ขึ้นอยู่แก่กาลและอวกาศ ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาเรื่องกินที่ เราอาจนึกไปถึงดวงอาทิตย์ในขณะเดียวกับเท่าที่นึกไปถึงสถานที่ที่อยู่ใกล้ที่สุด ไม่มีติดขัด จะนึกทะลุโลกไปหรือซอกเข้าไปในเขาในเหล็กก็นึกได้ เพราะเหตุนั้น ท่านจึงใช้ศัพท์ว่า " ทูรงฺคมํ " ไปได้ไกล. ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า อนนฺตํ วิญฺญาณํ วิญญาณหาที่สุดมิได้ ทั้งไม่กินที่และไม่ขึ้นอยู่แก่กาลเวลาด้วย ถ้าจะยอมรับว่าวิญญาณมนุษย์ในโลกนี้ เพิ่งมีโอกาสเข้าสิงร่างมนุษย์เมื่อห้าแสนปีนี้จริงก็ไม่ใช่ของแปลกปลาดอะไร เพราะเมื่อโลกนี้ยังไม่มีมนุษย์ มันก็ไปอาศัยร่างมนุษย์ในโลกอื่น หรือวิญญาณชั้นต่ำก็ไปสิงในร่างของสัตว์เซลล์เดียวหลายเซลล์ตามแต่จะเหมาะสม เมื่อกล่าวถึงหลักดาราศาสตร์ตอนนี้แล้ว ก็จะขอแทรกพระพุทธ-

ภาษิตที่สำแดงความรู้ในเรื่องดาราศาสตร์อย่างทันสมัยมาแล้วหลายพันปีสักเล็กน้อย การค้นพบของนักวิทยาศาสตร์สมัยหลังพุทธกาลตั้งพันปี หรือกว่านั้นว่ายังมีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์อื่น ๆ นอกไปจากสุริยจักรวาลนี้ และถ้าแสดงความเห็นว่า โลกกลมหรือโคจรรอบดวงอาทิตย์ ก็พากันถูกทางการฝ่ายศาสนาคริสต์จับเผาทั้งเป็นไปมากหลายจนกระทั่งบัดนี้ศาสนานั้น ไม่กล้าจับนักวิทยาศาสตร์เผาไฟแล้วนั้น ถ้าเราได้ศึกษาข้อความในพระพุทธภาษิต (ติกนิบาต อังคุตตรนิกาย เล่ม ๒๐ หน้า ๒๙๒) แล้ว เราจะพบว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า ยังมีดวงอาทิตย์ดวงจันทร์อีกมากมาย ไม่ใช่แต่ที่เราเห็นเท่านั้น ทรงแสดงจูฬนิกาโลกธาตุ มัชฌิมิกาโลกธาตุ มหาสหัสสีโลกธาตุ หรือโลกที่รวมกันเป็นกลุ่มน้อย กลุ่มกลางกลุ่มใหญ่ มีพระจันทร์ พระอาทิตย์อีกนับไม่ถ้วนนั้นเอง เพราะฉะนั้นในเรื่องวิญญาณมนุษย์ในโลกนี้

ที่กล่าวว่าอายุราว ๕ แสนปีนั้น จึงไม่ใช่ปัญหาที่พึงสงสัย ส่วนปัญหาที่ว่า วิญญาณวิวัฒน์ได้หรือไม่นั้น ทางเรารับรองว่าวิวัฒน์ได้ คือดีขึ้นได้ หรือกลับต่ำลงไปอีกก็ได้ แล้วแต่ความอบรม หรือกรรมคือการกระทำของวิญญาณนั้น ๆ ในขณะที่อาศัยร่างกาย.

ข้อแย้งเรื่องเกิดไม่คงที่

ถ้าเกิดปัญหาขึ้นอีกว่า มะม่วงมีลูกก็เป็นมะม่วง ข้าวก็ออกรวงเป็นข้าว ไม่สับสนเป็นทุเรียนมังคุดหรือเงาะ นี่เห็นได้ชัด ๆ ว่า เกิดเป็นอะไรก็ควรเป็นอยู่อย่างนั้น ทำไมจึงกล่าวว่าคนอาจจะเกิดเป็นสัตว์ หรือสัตว์อาจจะเกิดเป็นคนได้ จะไม่แย้งกฎธรรมดาไปหรือ.

คำตอบ

ที่อ้างกฎธรรมดานั้นถูกแล้ว พระพุทธศาสนาไม่เคยสอนที่ไว้ไหนเลยว่า ข้าวออกรวงเป็นองุ่น หรือมะม่วงกลายเป็นมะซาง. สัตว์มีลูกเป็นสัตว์ คนมี

ลูกเป็นคน ถูกกฎธรรมดาแล้ว ไม่มีใครแย้งกฎข้อนี้ แต่นี่เป็นกฎทางกาย กายตายแล้วก็เน่าไป หรือในขณะยังไม่ตายจะสืบพันธุ์ได้ คนมีลูกเป็นคน ก็เป็นของธรรมดา แต่วิญญาณที่อาศัยร่างต่างหากที่อาจไปปรากฏในรูปกายของคนหรือสัตว์ก็ได้ ไปปรากฏในรูปกายคนที่มีความรู้สึกเป็นคน แต่บางที่อุปนิสัยป่าเถื่อนโหดร้าย ซึ่งติดมาแต่ชาติก่อนยังปรากฏแม้ในวิญญาณซึ่งอาศัยร่างของคนแล้วก็มี. ร่างกายที่สืบพืชพันธุ์ เหมือนแม่พิมพ์ของภาชนะต่าง ๆ เช่นกระถางใส่น้ำ หม้อข้าว แม่พิมพ์ชนิดไหนก็พิมพ์หรือผลิตได้แต่ชนิดนั้นไม่สับสน แม่พิมพ์ชามก็ผลิตชาม แม่พิมพ์กระถางก็ผลิตกระถาง แต่สมมติว่าชามหรือกระถางเป็นกายของคนและสัตว์ วิญญาณเปรียบเหมือนน้ำเราอาจใส่ขังอยู่ในภาชนะได้ทุกชนิด โดยไม่แย้งกับกฎว่า แม่พิมพ์ชามก็ผลิตชามออกมา หรือแม่พิมพ์หม้อข้าวก็ผลิตหม้อข้าวออกมานั้นเลย เพราะนั่นเป็น

เพียงเปลือกนอก ส่วนน้ำหรือธาตุรู้ไปขังอยู่ในอะไร ก็มีลักษณะเป็นเหลี่ยม หรือกลม หรือยาว ตามรูปลักษณะของสิ่งนั้น คือธาตุรู้ไปสิงในร่างสัตว์ก็คิดแบบสัตว์ สิงในร่างกายคนก็คิดแบบคน เราอาจเอาน้ำใส่ในภาชนะทุกชนิด โดยไม่ขัดแย้งกฎธรรมดาข้อนี้ฉันใด กรรมคือการกระทำของคนก็จัดสรรวิญญาณให้ไปเข้าร่างคนหรือสัตว์ได้ฉันนั้น. ท่านผู้หนึ่งตอบปัญหาข้างบนนี้สั้น ๆ ว่า "*การเวียนว่ายตายเกิดนั้นไม่สับสน หรือผิดกฎธรรมชาติ ถ้าเกิดที่คนก็เป็นคน ถ้าเกิดที่สัตว์ก็เป็นสัตว์*" นี่ก็เล็งถึงว่า สิ่งที่ไปอาศัยร่างนั้นอาจจะไปอาศัยร่างคนหรือสัตว์ก็ได้.

ข้อแย้งเกี่ยวกับสถิติคนเกิด

มีปัญหาต่อไปว่าถ้าคนตายแล้วเกิด ทำไมจำนวนมนุษย์ไม่คงที่เล่า เห็นแต่เพิ่มขึ้นเรือย ๆ ทุกประเทศในระยะ ๕๐ ปีนี้ บางประเทศมีพลเมืองเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวหรือกว่าเท่าตัว อันแสดงให้เห็นว่ามนุษย์เรา

เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ถ้าวิญญาณเวียนว่ายตายเกิดจริง เมื่อก่อนนี้วิญญาณไปไหนเสีย เพิ่งมาเพิ่มมากขึ้นในภายหลัง.

คำตอบ

ปัญหาเรื่องสถิติคำนวณนี้น่าพิจารณามาก ถ้าเรามองระยะใกล้เฉพาะหน้า เราก็เห็นอย่างนี้ แต่เราลองคำนวณกันดูเล่นบ้าง บางทีจะทำให้ได้ความคิดอะไรใหม่ ๆ ขึ้น ลองสมมติว่า คน ๒๐ คน ในปีหนึ่งคิดหักที่ตายที่เกิดหมดแล้ว มีคนเพิ่มขึ้น ๑ คน เป็น ๒๑ คน (เพิ่มปีละ ๕ เปอร์เซ็นต์) นี้คิดให้ประโยชน์แก่ฝ่ายที่อ้างสถิติเป็นพิเศษ. ในชั้นนี้บางทีผู้อ้างสถิติจะขอแย้งว่า ๒๐ คนเพิ่ม ๑ คนต่อปีนั้นน้อยนัก ขอเพิ่มสัก ๕ คนไม่ได้หรือ จะได้รวมทั้งที่มีอยู่เดิมด้วยเป็น ๒๕ คน (เพิ่มปีละ ๒๕ เปอร์เซ็นต์) ขอตอบว่าถ้าขอเพิ่ม ๕ คน เวลาคิดย้อนหลัง จะเสียเปรียบทางคำนวณมาก: คือเราคิดว่าจำนวนคนเพิ่ม ๑ คน

ต่อ ๒๐ คนทุกปี เวลาคิดย้อนหลัง ก็คิดไปถึงปีที่แล้ว ๆ มาว่าจำนวนคนลดลงทุกปี ที่คิดย้อนหลังนี้เพื่อจะไปดูว่าตั้งต้น ๑ เมื่อไร. พลเมืองไทยในปัจจุบันสมมติว่า ๑๖ ล้านคน ถ้าคำนวณย้อนหลังไปเมื่อ ๓๔๑ ปีล่วงมาแล้ว มีไม่ถึงคน นี่คิดเพียง ๒๐ คนเพิ่ม ๑ คนเท่านั้น ถ้าคิดว่าปีหนึ่งเพิ่มถึง ๕ คน พอคิดย้อนหลังไปไม่ถึง ๗๖ ปี คนไทยไม่มีเหลืออยู่ในโลกเสียแล้ว. ท่านเชื่อไหมว่า เมื่อ ๓๔๑ ปีมาแล้วมีคนไทยอยู่ในโลกไม่ถึง ๑ คน ทั้ง ๆ ที่เราก็ถือสถิติคนเกิดคนตายมาคำนวณกันอย่างละเอียด ?

ถึงแม้ว่าข้อคิดและการคำนวณย้อนหลังดูจำนวนเดิมแบบนี้จะทำให้ผู้ถือสถิติมาหักล้างอึดอัดอยู่บ้างทางฝ่ายตอบก็จะขอให้ประโยชน์แก่ฝ่ายแย้ง ทำเป็นไม่รู้เรื่องนี้เสีย จะหาเหตุผลอื่นมาแก้ใหม่ต่อไป.

ทางพระพุทธศาสนาถือว่า อนนฺตํ วิญฺญาณํ วิญญาณไม่มีที่สิ้นสุด โปรดระลึกไว้ให้ดี. วิญญาณ

สิ่งอยู่ในร่างคนเป็นจำนวนน้อย แต่สิ่งอยู่ในร่างสัตว์ เช่น มด ปลวก ปลา นก เนื้อ เป็นต้น มากกว่าคนหลายล้านเท่า แม้กระนั้น ร่างก็ยังไม่พอให้วิญญาณสิง ถ้าร่างกายเหมือนภาชนะน้ำ และวิญญาณเปรียบเหมือนน้ำ แม้ภาชนะจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สักเท่าไรก็มีน้ำจะบรรจุได้เสมอ น้ำเสียอีกยังมีการกินที่ และมีปริมาณจำกัด ส่วนวิญญาณนั้นมีปริมาณไม่จำกัด และไม่เปลืองที่ ทั้งไม่มีปัญหาเรื่องกาลเวลาช้าเร็ว จึงไม่ควรวิตกว่าวิญญาณเพิ่มจำนวนขึ้นได้อย่างไร และที่แล้วมา ถ้ามีจะไปรออยู่ที่ไหน ไฟก่อนที่เราจะจุดไม้ขีดไฟนั้นไปอยู่ที่ไหนเล่า ไม่รำคาญหรือ ? ไม่เมื่อยหรือ ? ปัญหาเรื่องเวลาและสถานที่ไม่มีสำหรับไฟฉันใด *วิญญาณก็เป็นธาตุรู้อย่างหนึ่ง เมื่อธาตุทางกายผสมถูกส่วน ก็ปรากฏได้ เหมือนเมื่อจุดไม้ขีดถูกส่วนไฟก็ปรากฏฉันนั้น.*

นอกจากนั้น เรายังควรระลึกถึงความเสื่อมความ

จริญของโลกดูบ้าง อย่าคิดแคบ ๆ เท่าที่เห็นเฉพาะหน้า ในยามเจริญมนุษย์จะมากสักเท่าไรก็ได้ เท่าที่จะมีที่อยู่ในโลกนี้ ในยามเสื่อมอาจจะตายกันหมด หรือเหลือเพียงเล็กน้อยก็ได้ เพราะเหตุคือดินฟ้าอากาศบ้าง โรคภัยไข้เจ็บบ้าง ประดิษฐ์อาวุธร้ายแรงขึ้นฆ่ากันเองบ้าง ยังมีเหตุสุดวิสัยอื่นอีก เช่นอาจมีดาวในจักรวาลอื่นผ่านมา ในรัสมีที่ทำให้เกิดความผันผวนแก่ชีวิตมนุษย์และสัตว์ในโลกนี้ก็ได้ เพียงจุดดับในดวงอาทิตย์ซึ่งอยู่ไกลแสนไกล ยังมีอำนาจทำให้เกิดพายุแม่เหล็ก ทำให้การรับส่งวิทยุเสียผลไปก็มีบ่อย ๆ *ทุกสิ่งมีคราวเสื่อมคราวเจริญ* เราปลูกต้นไม้ใหญ่มาก ๆ ต้นหญ้าเล็ก ๆ ก็หายไปไม่เจริญงอกขึ้นในบริเวณนั้น ๆ พอตัดต้นไม้ใหญ่ ๆ หมด ต้นหญ้าเล็ก ๆ ก็งอกขึ้นเต็มไปทั่ว ทั้งนี้ก็เพราะมีพืชพร้อมอยู่แล้วที่จะงอก แต่เหตุแวดล้อมยังไม่อำนวยก็ยังไม่งอกขึ้นเท่านั้นเอง. ทั้งมีหลักการเวียนว่ายตายเกิด

ถ่ายเทชีวิตได้จากโลกหนึ่งไปสู่โลกอื่น ๆ *จึงไม่เป็นของแปลกอะไรที่วิญญาณจะมาสิงร่างมนุษย์ได้มากขึ้นหรือน้อยลง ตามเหตุแวดล้อมคือร่างกายของมนุษย์ที่มีมากหรือน้อยลงเท่านั้น.*

ปัญหาสอดในระหว่าง

น่าถามว่าสมมติฐานที่ตั้งขึ้นมานี้ ก็น่าฟังอยู่ แต่รู้ได้อย่างไรว่าวิญญาณมีมากไม่สิ้นสุด ถ้าไม่เชื่อว่าวิญญาณมีจริงเป็นเพียงกระบวนการของมันสมองเท่านั้นดังนี้ สมมติฐานนี้จะมิล้ม หาสาระไม่ได้หรือ ?

คำตอบ

วิญญาณไม่ใช่รูปร่างเราจะเห็นด้วยตาหรือสมผัสไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงต้องรู้ด้วยตาภายใน ดังที่พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกผู้มีญาณได้รู้เห็นมาแล้ว เพียงแต่เปลวไฟที่เราเห็นได้นี้แหละเมื่อไฟยังไม่ติด ถ้าใครพูดว่าไฟมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง เราก็ยังพิสูจน์

ไม่ได้ด้วยตาเปล่า ต้องรอให้ไฟติดเสียก่อน *ข้อที่พระพุทธเจ้าหรือพระอริยบุคคลรู้ ก็ไม่ใช่ผูกขาดเพื่อให้เห็นว่าศักดิ์สิทธิ์อะไรเลย ท่านยังแสดงวิธีที่จะรู้ตามท่านไว้ด้วย ข้อปฏิบัติคือความเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ การกระทำอันชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ตั้งสติชอบ ตั้งใจมั่นชอบ* ปัญหาไม่ใช่อยู่ที่ท่านเสียแล้ว มาอยู่ที่เราว่าอยากพิสูจน์หรือไม่ ? อยากพิสูจน์ก็เชิญปฏิบัติดู ถ้าปฏิบัติได้ครบบริบูรณ์แล้วยังไม่รู้ ไม่เห็นค่อยมาต่อว่า ถ้ายังไม่ปฏิบัติ เหมือนคนไม่เคยเรียนภาษาบาลีก็แปลภาษาบาลีไม่ออกจะไปโทษภาษาบาลีได้หรือ ? ความสุข ความทุกข์ ที่เกิดขึ้นในจิตใจของเรา เรารู้ว่ามีมากน้อยเท่าไร สมมติว่าคนหนึ่งมีทุกข์มาก กินไม่ลงนอนไม่หลับ เพื่อนถามว่าทุกข์มากเท่าไหน ทำมือให้ดูทีหรือ ถ้าทำขนาดให้ดูไม่ได้ ก็ไม่เชื่อดังนี้ จะชื่อว่าทุกข์นั้นไม่มีจริงได้หรือไม่ ?

อีกประการหนึ่ง ข้อที่กล่าวว่า ถ้าไม่เชื่อว่า

วิญญาณมีจริง สมมติฐานเรื่องวิญญาณจะมิล้มไปหรือนั้น เป็นปัญหาที่กระจ่าง ความเชื่อไม่ใช่เป็นเหตุให้ความจริงกลับกลายไป เปรียบเหมือนเราไม่เชื่อว่าตั๊กแตนบางชนิดมีหูอยู่ที่ขา บางชนิดมีหูที่สีข้าง เพราะเราเคยเห็นแต่หูคนและสัตว์ว่าอยู่ที่บริเวณศีรษะโดยมาก แต่ความไม่เชื่อนั้น ก็ไม่สามารถทำให้หูของตั๊กแตนเลื่อนไปอยู่ที่บริเวณศีรษะของมันได้ มันก็คงอยู่ที่ขา ที่สีข้างตามเดิมนั่นเอง *เมื่อความจริงขึ้นอยู่แก่ตัวของมันเอง ไม่ขึ้นอยู่แก่ความเชื่อหรือความไม่เชื่อ ความรู้หรือความไม่รู้ของใครเช่นนี้ ความไม่เชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ จึงไม่ทำให้กระทบกระเทือนต่อความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบเลย.*

ข้อแย้งเรื่องจำไม่ได้

มีทางแย้งต่อไปว่า ถ้าเราตายแล้วเกิด เหตุไฉนเราจึงระลึกถึงเหตุการณ์ในชาติก่อนไม่ได้.

คำตอบ

อย่าว่าแต่เหตุการณ์ในชาติก่อนเลย แม้ในขณะเราเป็นเด็กอายุ ๑ ขวบ ๒ ขวบ เราก็ระลึกไม่ได้ หรือใกล้เข้ามากว่านั้น เมื่ออายุ ๑๕ ปีที่แล้วมา เรารับประทานอาหารตลอดปีนั้น มีกับข้าวอะไรบ้าง เราระลึกได้หรือไม่ *การที่เราระลึกไม่ได้ ไม่ได้หมายความว่า เราไม่เคยเกิดในชาติก่อน ไม่เคยเป็นเด็กๆ ไม่เคยรับประทานอาหาร เพราะฉะนั้นการระลึกไม่ได้ จึงไม่ใช่เหตุผลเพียงพอในการปฏิเสธความเวียนว่ายตายเกิด.*

ตัวอย่างผู้ระลึกชาติได้

ปรากฏว่าผู้ที่ระลึกชาติได้ มีอยู่เป็นอันมาก ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เราเคยนึกกันว่า คงมีแต่ในเอเชียเท่านั้น ไม่มีในยุโรป เพราะพวกตะวันตกไม่มีใครเชื่อมากนักในเรื่องชาติหน้า ไปเชื่อว่าตาย

แล้ววิญญาณรออยู่ที่หลุมฝังศพจนกว่าจะถึงวันชำระตามมติของคริสตศาสนา โดยมาก แม้เช่นนั้นก็ยังมีเหตุการณ์เกี่ยวกับการระลึกชาติได้ทั้งในฮังการี ในออสเตรีย ส่วนในฝรั่งเศสกำลังรอเอกสารรายละเอียด ถ้าได้เรื่องอย่างไรคงจะได้เพิ่มเติมในคราวพิมพ์ต่อไป.

ในอินเดียมีข่าวผู้ระลึกชาติได้มากมาย ประมาณกลางปี ๒๔๙๒ นี้เอง วิทยุรอยเตอร์ ก็กระจายข่าวไปทั่วโลกถึงเรื่องผู้ระลึกชาติได้ ซึ่งได้มีการพิสูจน์ให้เดินทางไปบ้านเก่า ให้ชี้วัตถุ และบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกันมาแต่ชาติก่อน ก็ชี้ได้หมด เรื่องเช่นนี้ ไม่มีประโยชน์อะไร ที่วิทยุบริษัทนั้นจะกุขึ้นหลอกคนเล่น.

ในเมืองไทย เคยได้ฟังตัวอย่างมานับสิบ ๆ แต่จะขอนำมาเล่าในที่นี้เพียงเรื่องเดียว เพราะผู้ระลึกชาติได้เป็นพระและรู้จักกัน ผู้เขียนได้สอบสวนปากคำรายละเอียดจากท่านด้วยตนเอง แล้วบันทึกไว้ ไม่ใช่ชนิดฟังต่อ ๆ กันมาหลายทอด.

ท่านผู้นี้ คือท่านพระครูคุณสารสัมบัน หรือนัยหนึ่ง พระมหาโชติ เปรียญ ๕ ประโยค วัดบวรนิเวศวิหาร ปัจจุบันเป็นพระคณาธิการประจำองค์การศึกษาวัดบูรพาราม จังหวัดสุรินทร์ อายุ ๔๒ ปี ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อชาติก่อน ท่านมีน้องหญิงอยู่คนหนึ่ง แม้จะแยกมีเรือนไปแล้ว ก็ไปมาติดต่อเยี่ยมเยียนกันเสมอ ตัวท่านเองมีภรรยาและมีลูกหลายคน ต่อมาเป็นไข้ตาย เมื่อตายไปแล้วใครมาเยี่ยมศพก็เห็นหมดเทียวทักคนโน้นคนนี้ก็ไม่มีใครพูดด้วย ครั้นแล้วก็เลือน ๆ ไป ฝ่ายน้องสาวก็คลอดบุตรในเวลาใกล้เคียงกับพี่ชายตาย แต่บ้านอยู่ห่างกัน เมื่อเด็กอายุประมาณ ๕ ขวบ มารดาพาไปทางบ้านของพี่ชาย เด็กนั้นระลึกชาติได้ และไม่ยอมเรียกมารดาว่าเป็นแม่ ถือตัวว่าเป็นพี่ และไม่ยอมเรียกลูกของตนในชาติก่อน ๆ ว่าเป็นพี่ เพราะถือว่าเป็นลูก ได้เล่าเรื่องต่าง ๆ ชี้แจงให้คนเหล่านั้นฟัง จนลูกในชาติก่อน ๆ รับนับถือว่าเป็นพ่อมาเกิด มารดาในชาตินี้

---

๑. ขณะพิมพ์ครั้งหลังนี้ เป็นพระราชวิสุทธาจารย์.

ก็เกรงใจว่าเป็นพี่ เพราะเล่าเหตุการณ์ทั้งปวงขณะที่เป็นพี่น้องกันได้อย่างถูกต้องหมด ปัจจุบันนี้ลูกในชาติก่อนก็ยังมีชีวิตอยู่ และมารดาในชาตินี้ ซึ่งเป็นน้องในชาติก่อน ก็ดูเหมือนยังมีชีวิตอยู่ พระภิกษุผู้ระลึกชาติได้รูปนี้ เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย มีอัธยาศัยนิ่มนวล และไม่ใคร่ประกาศเรื่องนี้เท่าไรนัก แม้อยู่ที่วัดบวรนิเวศมานาน สมเด็จพระสังฆราชก็ไม่ทรงทราบเรื่องนี้ มาทรงทราบเมื่อผู้เขียนไปสอบถามรายละเอียดเสร็จแล้ว จึงโปรดให้ท่านพระครูคุณสารสัมบัน ซึ่งขณะนี้อยู่จังหวัดสุรินทร์ รายงานเป็นลายลักษณ์อักษรถวาย.

บุคคลที่ระลึกชาติได้อื่น ๆ ยังมีอีก แต่ปรากฏว่าพอโตแล้วก็ลืมหมด ระลึกได้เมื่ออายุน้อย ๆ ต่างจากท่านพระครูคุณสารสัมบัน ซึ่งยังระลึกได้แม่นยำจนบัดนี้.

ตัวอย่างเหล่านี้ ยืนยันว่าผู้ระลึกชาติได้ยังมีอยู่.

ความสามารถพิเศษ

เรื่องความสามารถพิเศษมีทั้งในเอเชียและอเมริกา เช่นเด็กอายุ ๕ ขวบ ๘ ขวบ สามารถคิดเลขชั้นสูง ๆ ที่เราต้องใช้เวลาบวกลบคูณหารกันตั้งชั่วโมง ๆ ได้ประเดี๋ยวเดียว โดยไม่ต้องใช้กระดาษดินสอ ได้มีผู้ไปทดลอง ถามโจทย์เลขต่าง ๆ ก็ตอบได้คล่องแคล่ว บางคนอายุขนาดนั้น แต่สามารถเล่นปีอาโนได้อย่างนักดนตรีผู้ชำนาญเยี่ยม ถึงกับนำไปแสดงในรัฐต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา ทำความตื่นเต้นให้มาก ถ้าเด็กนั้นไม่เคยมีความรู้ชนิดนี้มาแต่ชาติก่อน ทำไมจึงสามารถเกินผู้ใหญ่ตั้งแต่อายุ ๕ ขวบ หรือ ๘ ขวบ ข้อที่ทางวิทยาศาสตร์หาทางออก คืออ้างว่าเป็น "พันธุกรรมสะสม" (Cumulative heredity) คือความสามารถนั้นสืบต่อซ่อนเร้นมาในบรรพบุรุษ มาปรากฏเจริญเต็มที่และสำแดงออกในเด็กคนนั้น. ข้อนี้ เมื่อนักสอบสวนทางประวัติสายโลหิตได้เข้าทำการสืบค้นแล้ว

ก็พบว่าบรรพบุรุษของเด็กนั้น ๆ ไม่เคยปรากฏเป็นผู้มีความชำนาญในทางดนตรี หรือคำนวณมาก่อนเลย เพราะฉะนั้น เหตุผลจึงมาสนับสนุนข้างฝ่ายที่ว่าตายแล้วเกิด.

คนเกิดมาไม่เหมือนกัน

อีกประการหนึ่ง การที่คนเกิดมาไม่เหมือนกัน เช่นบางคนฉลาด บางคนโง่ บางคนรูปร่างงาม บางคนตรงกันข้าม บางคนเกิดในตระกูลต่ำ บางคนเกิดในตระกูลสูง เมื่อถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนี้ ถ้าตอบแบบวิทยาศาสตร์ ก็ตอบว่า การที่ฉลาดหรือโง่ ร่างกายสมประกอบหรือไม่ จนหรือมั่งมี ก็เพราะไปเกิดในมารดาบิดาที่มีเหตุแวดล้อมดีเลวผิด ๆ กันความเป็นไปจึงผิดกัน เป็นอันว่าบิดามารดาถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ให้ด้วย เหตุแวดล้อมประกอบด้วยจึงเป็นเช่นนั้น จึงเป็นอันว่าตอบด้วยหลักพันธุกรรม (Heredity) และเหตุแวดล้อม (Environment) คราวนี้ถ้าถามต่อไปว่า

เหตุไฉนเล่าจึงไปเกิดเป็นลูกของคนมีบ้าง จนบ้าง มีส่วนประกอบทางกายและจิตใจสมบูรณ์บ้าง บกพร่องบ้าง ทำไมจึงต่าง ๆ กันไป ทำไมจึงไม่เกิดในที่ดีเหมือนกันหมด ในที่สุดก็จะต้องซัดให้ความบังเอิญ แต่ในปัจจุบัน เราเลิกทฤษฎีบังเอิญกันแล้ว ทุกสิ่งต้องมีเหตุผลไม่ใช่บังเอิญ บังเอิญเป็นคำที่เราใช้กันในเมื่อยังหาเหตุผลไม่ได้เท่านั้น.

ทางพระพุทธศาสนาสอนว่า กรรมคือการกระทำในชาติก่อน ได้จัดสรรเสร็จให้ไปเกิดในฐานะนั้น ๆ ได้รับการถ่ายทอดทางกายดีหรือเลว ได้ประสบสิ่งแวดล้อมดีหรือเลว แล้วแต่กรรมนำไป ไม่ใช่พระเจ้าสร้าง ทุกคนสร้างตัวเองด้วยการกระทำของตน ในกรณีเช่นนี้ เราจะไม่ไปโทษคนโน้นคนนี้ว่าสร้างเรามาไม่ดี แต่เราจะสร้างตัวเราใหม่ในชาตินี้ด้วยการทำดี อบรมให้เกิดอุปนิสัยใจคอที่ดีงาม

ได้ตามประสงค์ อาจมีผู้แย้งจะให้เห็นด้วยตาตามเคยว่า กรรมรูปร่างเป็นอย่างไร จึงจัดสรรได้และติดตามคนได้ ข้อนี้เปรียบด้วยพลังงานซึ่งติดไปกับลูกศรเวลายิงไปในอากาศ ลูกศรแล่นไปเรื่อย ๆ นั้น เราเห็นพลังงานหรือเปล่า หรือผู้ที่ได้รับสถาปนาเป็นพระมหากษัตริย์ ถ้าไม่แสดงพระองค์เสด็จปะปนไปในที่ต่าง ๆ และเราไม่รู้มาก่อน มีอะไรติดตามไปเป็นเครื่องแสดงให้เห็นบ้างว่าท่านผู้นี้เป็นพระราชา เพราะก็มีอวัยวะร่างกายเหมือนคนธรรมดาทุกอย่าง แต่ท่านก็คงเป็นพระราชาอยู่นั่นเอง. การที่กรรมติดตามคนนั้นท่านเปรียบเหมือนเงาของคนเราจะขู่หรือปลอบไม่ให้ติดตามก็ไม่ได้.

พระพุทธศาสนาเปรียบกรรมว่าเป็นเนื้อที่วิญญาณเป็นพืช แสดงว่ากรรมกับวิญญาณมีส่วนสัมพันธ์กันเนื้อที่ดี พืชก็งอกงามดี *คนเราจะดีเลวเพราะการกระทำของตนเช่นนี้* *จึงควรอย่างยิ่งที่จะเลือก*

ทำแต่กรรมดี ละเลิกความชั่วเสีย.

เมล็ดทุเรียนเก็บความสามารถในการเป็นต้นมีใบ ดอก และลูกทุเรียนไว้ได้ในตัวเอง เมื่อถึงคราวก็เจริญเติบโตเป็นต้นทุเรียนฉันใด *วิญญาณก็มีกรรมติดไปด้วยอย่างซ่อนเร้นไม่เห็นตัว แต่เมื่อปรากฏตัวออก ก็ปรากฏตามลักษณะที่กำหนดของกรรมนั้น ๆ.*

เรื่องวันเดือนปี

เรื่องวันเดือนปีของผู้ที่เกิดในชาติอื่นภพอื่นนี้ ขอเทียบให้เห็นง่าย ๆ เพียงในกลุ่มดาวเคราะห์ที่อยู่ในสุริยจักรวาลเดียวกับโลกเราว่า แตกต่างกันอย่างไรเราจะได้ไม่ฉงนมากนัก ดาวพระเคราะห์แต่ละดวงนั้นมีวันเดือน ปีไม่เหมือนกัน วันกำหนดด้วยหมุนรอบแกนตัวเอง ปีกำหนดด้วยโคจรรอบดวงอาทิตย์. ต่อไปนี้จะแสดงรายการว่าวันหนึ่ง หรือปีหนึ่ง ของดาวเคราะห์ต่าง ๆ จะเท่ากับกี่วันกี่ปีของโลกเรา เศษ

เล็กน้อยจะเพิ่มเป็นเต็ม หรือตัดออก.

ดาวพระพุธ วันกับปีเท่ากัน คือ ประมาณ ๘๘ วันของโลกเรา เพราะหมุนรอบตัวเองกับโคจรรอบดวงอาทิตย์ในเวลาใกล้เคียงกัน.

ดาวพระศุกร วันกับปีเท่ากัน คือ ประมาณ ๒๒๕ วันของโลกเรา.

ดาวอังคาร วัน ๑ ประมาณ ๒๕ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๑ ปีกับ ๓๒๒ วันของโลกเรา.

ดาวพฤหัส วัน ๑ ประมาณ ๑๐ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๑๑ ปีกับ ๓๑๕ วันของโลกเรา.

ดาวพระเสาร์ วัน ๑ ประมาณ ๑๑ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๒๙ ปีกับ ๑๖๗ วันของโลกเรา.

ดาวมฤตยู วันหนึ่งประมาณ ๑๑ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๘๔ ปีกับ ๗ วันของโลกเรา.

ดาวพระเกตุ วันหนึ่งประมาณ ๘ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๑๖๔ ปีกับ ๒๘๐ วันของโลกเรา.

ดาวพระยม วันยังไม่ทราบ ปี ๑ ประมาณ ๒๕๐ ปีของโลกเรา.

โลกเรา วัน ๑ ประมาณ ๒๔ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๓๖๕ วัน.

เมื่อเทียบดูเช่นนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าดาวพระยม (Pluto) มีปี ๑ นานเท่ากับ ๒๕๐ ปีของเรา ทั้งนี้นักดาราศาสตร์ได้คำนวณไว้อย่างละเอียด จึงหวังว่าจะทำให้คนสมัยใหม่คลายความสงสัยเรื่องความแตกต่างกันของวันเดือนปีในโลกต่าง ๆ ที่บางคราวทางศาสนาอาจกล่าวถึงไว้บ้าง แม้ในเรื่องร่างกายที่ใหญ่โตหรือเล็กกว่ากันตั้งล้าน ๆ เท่า ก็ขอให้เราเทียบดูกายของมดกับช้างในโลกนี้ดูเถิด.

เรื่องตายแล้วไม่กลับมาบอก

ข้อที่คนตายแล้วทำไมไม่กลับมาบอกนั้น ถ้าถือว่าการที่บุตรภรรยาของบางท่าน ได้เห็นร่างของบิดา

หรือสามีผู้ตายไปแล้วมาเยี่ยมเยือน หรือมาเข้าคนสั่งเรื่องนั้นเรื่องนี้ ยังเป็นเรื่องเลื่อนลอยพึ่งไม่ขึ้น รายที่คนเกิดมาในชาตินี้แล้ว ระลึกชาติเก่าได้ จึงกลับไปบอกญาติพี่น้องที่บ้านเดิมของตน ชี้แจงถึงประวัติต่าง ๆ และของที่ซ่อนไว้ ก็เป็นตัวอย่างอันดีที่ว่าคนตายแล้วมาบอกได้.

สรุปความ

๑. *เป็นอันว่าทางพระพุทธศาสนาถือว่าผู้ยังมีกิเลสอยู่ ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดจริง.*

๒. *วิญญาณหรือจิตไปเกิดมาเกิด ตามหลักที่ว่าวิญญาณเป็นพืช และวิญญาณหรือจิตนี้ มีความเกิดดับสืบต่อกัน ไม่ใช่คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง.*

๓. *ในหนังสือเรื่องนี้ผู้เขียนไม่เถียงกับใครเรื่องสมมติโวหารเกี่ยวกับวิญญาณ จิต มโน ต่างกันหรือเหมือนกัน คงเรียกหรือใช้ตามที่*

พระพุทธเจ้าทรงใช้ ที่ว่า ธรรมชาติที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง คือจะเรียก ว่าอะไร ก็ตามใจ แต่หมายถึงสิ่งหนึ่งที่เบ็น ธาตุรู้ไปเกิดมาเกิดได้ ก็แล้วกัน.

๔. ได้ให้คำแย้งและคำตอบไว้เท่าที่นึกว่าจะไม่เป็นการพูดสนับสนุนฝ่ายตายเกิดข้างเดียว.

๕. เรื่องนี้เขียนขึ้นอย่างรีบด่วน จึงอาจมีรายละเอียดเพิ่มเติมในคราวพิมพ์ต่อไป.

ตายเกิด

เด็ก ๕ ขวบระลึกชาติได้

สุชีโว ภิกขุ

ถอดความจากภาษาอังกฤษซึ่งพิมพ์ในหนังสือ Bosat

วารสารทางพระพุทธศาสนา ประจำศก ๒๔๙๒

บันทึกของบิดาเด็ก

(เด็กคนนี้ชาติก่อนชื่อปรมานันท์)

(ชาตินี้ชื่อปราโมท)

นายบังกิย์ ลัล ศรมะ เอม.เอ.ศาสตริ (Mr. Bankey Lal Srama, M. A Sastri) ศาสตราจารย์แห่งวิทยาลัยเตรียมอุดมศึกษาบิสเซาลิ เป็นบิดาของเด็กปรมานันท์ อายุ ๕ ขวบครึ่ง ผู้นับว่าเป็นเด็กแปลกซึ่งระลึกชาติที่แล้วมาได้, บันทึกไว้ดังนี้ :–

"ข้าพเจ้าได้อ่านเรื่องราวมากหลาย ที่กล่าวถึงการเกิดใหม่ของปรมานันท์แห่งโมราดาบัด (ผู้เป็นบุตรของข้าพเจ้า) เนื่องจากข้าพเจ้าได้เห็นสิ่งเหล่านั้นทั้งหมดด้วยตาเอง ข้าพเจ้าจึงอาจยืนยันได้ว่าทุกสิ่งที่มีในรายงานข่าวนั้นมีความจริงอย่างละเอียดละออทุกประการ

นายปรมานันท์

ตายเมื่ออายุ ๓๙ ปี เมื่อ ๙ พฤษภ์ ๒๔๘๖

ที่สหรันปุระ อินเดีย

"ปรมานันท์เป็นเด็กแปลกที่มีสติปัญญาเฉียบแหลมมาก เขาเริ่มกล่าวคำว่า "โมราดาบัด" และ "บริษัท

โมฮัน บรัทเดอรส์" แต่ลำพังคนเดียว เมื่อปีหนึ่งล่วงมาแล้ว ตั้งแต่เดือนธันวาคมที่แล้วมา เขาได้พูดถึงร้านขายของที่เขาเป็นเจ้าของเมื่อชาติก่อน รวมทั้งสิ่งของต่าง ๆ ที่เขาจัดการภายในห้างสองสามวันต่อมา เขาได้อ้างถึงร้านของเขาที่ซารัน-ปุระ.ขนมปังและชาเป็นสิ่งที่สนใจของเขามาก แม้จะไม่มีใครกล่าวถึงความสำคัญของขนมปังและชา ในครอบครัวของข้าพเจ้า เขาก็ชอบมันมาก เนื่องจากเคยเกี่ยวข้องกับ

มาเกิดใหม่เป็นเด็กปราโมท
เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๘๗
ที่บิสเซาลี อินเดีย

ขนมปัง เขาจึงพูดถึงร้านโซดาจืดและขนมปังในชาติก่อนของเขา.

" เมื่อได้ไปเยี่ยมโมราดาบัด เขาจำทุก ๆ คนได้เกือบหมด เว้นแต่คนเพียงไม่กี่คน โดยเฉพาะ (ที่จำไม่ได้) คือ ลูกชายคนโตของเขา ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปมากหลังจากเวลา ๕ ปีที่บิดา (คือตัวเขา) ตายไป. เขาจำลูกชายคนอื่น ๆ ลูกหญิงคนเดียว ภรรยา มารดาบิดา และคนอื่นหลายคน ซึ่งเขาเคยเกี่ยวข้องระหว่างชีวิตชาติก่อน."

" บางครั้งเด็กนั่งหลายชั่วโมง คิดเลขจำนวนใหญ่ ๆ เขาสร้างแบบร้านต่าง ๆ ในขณะที่เล่น และขึงเส้นด้ายทำเป็นติดสายไฟฟ้า, บางครั้งเขาก็พูดซ้ำ ๆ ถึงชื่อของดาลมัท, ตะละ, และบีรลา (ชื่อเมือง) ซึ่งแม้คนโต ๆ ที่นี่ก็ไม่รู้."

" เด็กนี้มีศีรษะใหญ่ยื่นไปข้างหลังผิดธรรมดา."

" ข้าพเจ้าเป็นคนชั้นกลาง แต่เด็กก็ไม่พอใจด้วย

ฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบัน. เขาชอบพูดย้ำถึงเรื่องการค้า การเปิดร้านใหญ่ ๆ ในบอมเบย์ (เมืองท่าสำคัญด้านตะวันตกของอินเดีย) และเดลี (เมืองหลวงปัจจุบันของอินเดีย.) ในกรุงเดลี เขากล่าวว่าเคยไปหลายครั้ง เกี่ยวกับกิจการค้า. เด็กต้องการเครื่องบินเรือเดินทะเล ห้องใหญ่ ๆ เครื่องรับวิทยุ และของทันสมัยต่าง ๆ."

"เขามีใจจดจ่อมากต่อญาติในชาติก่อนของเขาและไม่ปรารถนาที่จะอยู่กับข้าพเจ้า. เขาขอร้องให้ข้าพเจ้าซื้อและมีธนาคารของเราเอง....."

บันทึกของพี่ชายในชาติก่อนของเด็ก

นาย เจ. ดี. เมหระ แห่งบริษัทโมฮัน บรัทเดอรส์ โมราดาบัด กล่าวว่า:–

"ปรมานันท์ น้องชายของข้าพเจ้าอายุ ๓๙ ปี ตาย

ด้วยโรคไส้ติ่งอักเสบในวันที่ ๙ พฤษภาคม พ. ศ. ๒๔๘๖ (ค. ศ. ๑๙๔๓) ที่สหรันปุระ ห่างจากโมราดาบัดประมาณ ๑๐๐ ไมล์ ส่วนปราโมท เด็กชายที่กล่าวถึงนี้เกิดวันที่ ๑๕ มีนาคม พ. ศ. ๒๔๘๗ (ค. ศ. ๑๙๔๔) ที่บิสเซาลี. เมื่อเด็กโตขึ้นก็เริ่มกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ ในชาติที่แล้ว, เป็นต้นว่า เขาจะพูดกับบิดาของเขาเมื่อให้ขนมปังว่า ท่านบิดาควรจะมีขนมปังจากร้านของตัวเอง และพูดว่าตัวเขาเองมีร้านขนมปังขนาดใหญ่ที่โมราดาบัด, เขาเคยอ้างถึงบุตร ๔ คน ธิดาคนหนึ่งและภรรยาของเขา. เมื่อมารดาของเขาเตรียมอาหารให้ เขาจะพูดว่า " ท่านจะจัดหาอาหารทำไม ? ฉันมีภรรยาคนก่อนอยู่ เรียกเธอมาทำซิ."

" เมื่อพวกเราขอร้อง จึงเป็นที่ตกลงกันว่า จะนำเด็กนี้ไปยังโมราดาบัดในวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ. ศ. ๒๔๙๑ (ค. ศ. ๑๙๔๘) (วันอิสสรภาพของอินเดีย). ศรี กา-รัมจันท์ พี่ชายคนใหญ่ของพวกเรา ได้เดินทางไปยัง

สถานีรถไฟเพื่อรับเด็กและบิดาของเด็ก. เมื่อนายบังกัยลัล ก้าวลงจากสถานีรถไฟพร้อมกับเด็กปราโมท เด็กก็ชี้ตัวศรี การัมจันท์ (พี่ชายใหญ่ในชาติก่อน) ได้ถูกทั้งที่เขาปะปนอยู่ในกลุ่มคน โผเข้ากอดเขาและไม่ยอมไปหาบิดาในชาติใหม่เมื่อมีผู้ถามว่า เขารู้จักคน ๆ นี้หรือ เขาตอบทันทีว่า " รูซิ เขาเป็นพี่ชายใหญ่ของฉัน"

"เมื่อผ่านบริเวณทาวน์ฮอลล์ เด็กได้กล่าวขึ้นว่า นี่คือทาวน์ฮอลล์ อันเป็นคำอังกฤษซึ่งเด็กไม่เคยรู้มาก่อนเลยในเมืองเล็ก ๆ ที่เขาเกิดใหม่นั้น. เมื่อพาเด็กไปยังร้าน โชมุข ฮาปุล เด็กก็จำตึกนั้นได้ทันที และกล่าวว่า เขาเคยได้อยู่ที่นั่น เมื่อเข้าไปในร้าน เขาได้ชี้ลูกสาวลูกชายและสมาชิกในครอบครัวคนอื่น ๆ ได้ถูกต้อง เมื่อพาเด็กไปรอบ ๆ โรงงานทำขนมปัง เด็กก็ได้พูดคำว่า " เบเกอรี่" อันเป็นคำอังกฤษอีกคำหนึ่งซึ่งเขาไม่รู้จักมาก่อนเลยในที่ที่เขาเกิดใหม่. เมื่อเข้าไปในครัวเขาได้พูดว่า เขาเคยนั่งบนเตียงไม้และสวด

มนต์ที่นั่น ก่อนที่เขาจะเข้าไปในห้องนี้ เขาได้นมัสการสถานที่ที่เขาเคยนั่งทำสมาธิ.

"เมื่อเห็นภรรยาของเขา ไม่มีรอยชาดที่หน้าผาก เขาได้ถามหล่อนว่า พินทุ (จุดเครื่องหมาย) ที่หน้าผากของเธอไปไหนเสีย. นี้เป็นเรื่องราวที่สำคัญของเด็กผู้มีอายุขนาดนี้."

ข่าวเพิ่มเติม

เรื่องเด็กระลึกชาติได้

รายงานข่าวจากโมราดาบัด

(๒๔ สิงหาคม ๒๔๙๒)

การมาถึงโมราดาบัดของเด็กปราโมท ผู้เดินทางมาจากบิสเซาลี ในจังหวัดบาดัน เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ได้ก่อให้เกิดความตื่นเต้นกันอย่างขนานใหญ่ เพราะเด็กเล่าเหตุการณ์หลายอย่างในชาติก่อนให้ฟังได้อย่างถูกต้อง แม้ในรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ. คนนับจำนวนพัน ๆ รวมทั้งคนสำคัญมากหลายของนครโมราดาบัด ได้มาเยี่ยมเยียนเด็กตลอดเวลาสองวันที่เขามาพักอยู่ที่นี่.

เด็กนั้นอายุ ๕ ขวบครึ่ง กล่าวว่าเขาคือปรมานันท์ น้องชายของบี. โมฮันรัน เจ้าของร้านขายเครื่องบริโภค

สำเร็จรูป บริษัทโมฮันบรัทเดอรส์ ซึ่งมีสาขาใน ศรันปุระ และโมราดาบัด และเขาได้ถึงแก่กรรมที่ ศรันปุระ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๖ เนื่องจาก โรคเรื้อรังในกระเพาะอาหาร (บันทึกของพี่ชายเด็กว่า โรคไส้ติ่งอักเสบ.)

เด็กนี้ไปเกิดใหม่ที่บิสเซาลี เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ. ศ. ๒๔๘๗ ภายหลังการถึงแก่กรรมของปรมานันท์ เพียง ๙ เดือน กับ ๖ วัน เป็นบุตรบาบู บังกีย์ ลัล ศรมะ เอม. เอ. ศาสตรี ศาสตราจารย์วิทยาลัยเตรียมอุดม ศึกษาที่บิสเซาลี. ในระยะเริ่มแรกที่พูดได้ เด็กได้กล่าว ชื่อของโมฮัน โมราดาบัด และสหรันปุระ ซึ่งหมาย ถึงศรันปุระ และต่อมาก็ได้กล่าวคำว่าโมฮันบรัทเดอรส์ ด้วย เมื่อเห็นญาติของเขาซื้อขนมปังและเนยเหลว เขาก็พูดว่าเขามีโรงงานทำขนมปังขนาดใหญ่ในโมรา-ดาบัด เมื่อเขาเห็นร้านใหญ่ ๆ ในท้องตลาด เขาก็

๑. Sharanpur คำนี้บางทีต้นฉบับเป็นสหรันปุระ แต่มีน้อยแห่งกว่า คงหมายถึงเมืองเดียวกัน.

กล่าวว่า ร้านของเขาในโมราดาบัดใหญ่กว่าร้านอื่น ๆ เขามักจะรบเร้าอยู่เสมอให้พาเขาไปยังโมราดาบัด. ชื่อของเด็กตามที่ปรากฏในดวงชาตาโหราศาสตร์ (ชันมกุณฑลี) ซึ่งบัณฑิตตั้งให้ คือปรมานันท์ อันไปพ้องกับชื่อในชาติก่อนอย่างแปลกประหลาด. เนื่องจากพี่ชายของเขาคนหนึ่งชื่อเปรโมท เขาก็เลยพลอยถูกเรียกไปด้วยว่า ปราโมท แต่เด็กก็ยืนยันอยู่เสมอว่า เขาคือปรมานันท์ เขามีพี่น้อง ลูกชาย ลูกหญิง และภรรยาอยู่ที่โมราดาบัด.

เผอิญเมื่อต้นปี ๒๔๙๒ ลาลา ลฆุนันทัน ลัล ได้บอกแก่ญาติคนหนึ่งของเขาผู้อยู่ในโมราดาบัด ถึงเด็กคนนี้ และถ้อยคำของเด็กที่เกี่ยวกับบริษัทโมฮันบรัทเดอรส์ พวกญาติ ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้นายโมฮันลัล เจ้าของห้างพึ่ง. นายโมฮัน ลัล พร้อมด้วยญาติของเขาบางคน จึงได้เดินทางไปเยี่ยมที่บิสเซาลีเมื่อเดือนกรกฎาคมที่แล้ว และได้พบกับบิดาของ

เด็ก แต่เด็กไม่อยู่ไปยังตำบลอื่นที่อยู่ใกล้กับญาติจึงไม่ได้พบ. นายโมฮัน ลัล จึงขอร้องศาสตราจารย์บังกีย์ ลัลให้พาเด็กไปยังโมราดาบัด ซึ่งก็เป็นที่ตกลงกัน คือ ท่านศาสตราจารย์จะนำเด็กไปโมราดาบัด ระหว่างวันหยุดงาน เนื่องในวันประกาศอิสรภาพ ซึ่งจะมาถึง.

ครั้นในวันที่ ๑๕ สิงหาคม เมื่อลงจากรถไฟ เด็กก็จำพี่ชายของเขาได้ในทันที และตรงเข้ากอด ในการเดินทางจากสถานีรถไฟไปยังบ้านโมฮัน ลัล เด็กก็จำทาวน์ฮอลล์ได้ และบอกว่าร้านของเขาอยู่ใกล้ ๆ นี่เอง. เมื่อรถม้าผ่านไป (ไม่แวะ) ตามที่ได้สั่งกันไว้ล่วงหน้าเพื่อจะทดลองเด็ก. เด็กก็ร้องให้รถม้าหยุดเบื้องหน้าร้านของบริษัทโมฮันบรัทเดอรส์ทันที แล้วเด็กก็ก้าวขึ้นไปในบ้านซึ่งอยู่ด้านหน้าของห้าง และเข้าไปในห้องซึ่งปรมานันท์คนเก่า (ผู้ตายแล้ว) เคยใช้เป็นที่เก็บเครื่องบูชาและหีบใส่เงิน เมื่อเข้าไปในห้องเขาได้ก้มศีรษะแสดงความเคารพ.

เป็นภาพที่น่าเอ็นดูยิ่งนักเมื่อเขาจำภรรยาและญาติคนอื่น ๆ ของเขาได้ ทั้งระลึกถึงเหตุการณ์หลายอย่างในชาติก่อนที่เกี่ยวกับภรรยาและญาติเหล่านั้น ซึ่งต่างคนรับว่าเป็นจริง. เด็กจำลูกชายคนโตในชาติก่อนไม่ได้. ลูกชายคนนั้นบัดนี้อายุได้ ๑๗ ปี แต่เมื่อปรมานันท์ตาย เขามีอายุได้ ๑๓ ปีเท่านั้น. เมื่อเด็กเล่าได้ถูกต้องว่าพี่น้องทุกคนเคยนั่งรวมกันดื่มน้ำมะนาวเป็นต้น พี่น้องที่มาประชุมพร้อมกันและคนอื่น ๆ ก็เลยร้องไห้.

ครั้นแล้วเด็กได้แสดงความปรารถนาที่จะไปสู่ "แคดดี้" คือที่นั่งทำงานของเขา. และเมื่อเข้าไปในร้าน เขาก็ตรงไปที่เครื่องจักรสำหรับทำโซดา และอธิบายถึงวิธีทำน้ำอัดลมอันเป็นสิ่งซึ่งเขายังไม่เคยเห็นเลยในชีวิตชาตินี้ของเขา. เพื่อเครื่องจักรหยุดตามที่ได้ทำกันขึ้น เพื่อทดลองความจำของเขา เขาก็บอกได้ทันทีว่า น้ำที่จะใช้อัดลมถูกทำให้ชะงักไว้. แล้วเด็กได้แสดงความปรารถนาของเขาที่จะไปยังวิกตอรี่โฮเต็ล

ซึ่งนายการัมจันท์ ลูกผู้พี่ผู้น้องของปรมานันท์ (คือตัวเขาเองในชาติก่อน) เป็นเจ้าของ เขาได้นำทางไปยังตัวตึกและขึ้นไปยังชั้นบนทันที พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าห้างบางห้องที่สร้างขึ้นใหม่นั้น ในสมัยก่อน (ที่เขายังมีชีวิตอยู่) ยังไม่มี.

สาหุ นันท ลัล ศรัน ข้าหลวงประจำจังหวัดโมราดาบัดได้พาเด็กขึ้นรถยนต์ของเขาไปที่สวนสาธารณะชื่อเมสตัน และขอให้เด็กชี้สถานที่ซึ่งร้านค้าสาขาของเขาเคยตั้งอยู่ในสมัยหนึ่ง เด็กจึงได้นำคณะไปยังตึกคุชรติ ซึ่งสาหุ นันท ลัล ศรัน เป็นเจ้าของแล้วชี้ว่าห้างนั้นแหละ ครั้งหนึ่งสาขาของบริษัทโมฮันบราทเดอรส์เคยตั้งอยู่. ในระหว่างทางที่จะไปยังสวนสาธารณะเมสตัน เด็กก็จำธนาคารอัลลาฮาบัด การประปา และเรือนจำประจำจังหวัดได้. เด็กยังจำสถานที่อื่น ๆ อีกมากหลาย รวมทั้งบุคคลผู้เคยไปเยี่ยมร้านของเขาในชาติที่แล้วด้วย.

ประชาชนกลุ่มใหญ่ได้ประชุมกันที่อารยสมาชเมื่อวัน ๑๖ สิงหาคม ศาสตราจารย์บังกีย์ ลัล บิดาในชาตินี้ของเด็กได้อธิบายถึงพัฒนาการแห่งความทรงจำตั้งแต่ยังเล็กของเด็กผู้นั้น.

ในการนำเด็กกลับไปจากโมราดาบัดนั้น ได้กระทำการได้อย่างยากยิ่ง เนื่องจากเขาไม่ปรารถนาที่จะไปจากญาติและร้านค้าเดิมของเขา. บิดาได้พาเด็กนั้นไปในเช้าตรู่วันที่ ๑๗ สิงหาคม ในขณะที่เขากำลังหลับอยู่ ทั้งตัวเด็กและบิดาของเด็กไม่เคยมาโมราดาบัดเลย แต่คำพูดท่าทางที่ไม่ขัดเขิน และการที่เด็กเล่ารายละเอียดต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องนั้น ได้ปรากฏเป็นเครื่องพิสูจน์อันสมบูรณ์ด้วยประการทั้งปวง ไม่มีสักครั้งเดียวที่เด็กทำท่าอึกอักลังเล.

โจทก์จำเลย

และ

ผู้พิพากษาในตัวเอง

อตฺตนา โจทยตฺตานํ จงโจทตนด้วยตนเอง

ปฏิมํเสตมตฺตนา จงพิจารณาหรือพิพากษาตน
ด้วยตน

โส อตฺตคุตฺโต สติมา สุขํ ภิกฺขุ วิหาหิสิ

ดูก่อนผู้เห็นภัย เธอมีสติคุ้มครองรักษาตนได้แล้ว ก็จะอยู่เป็นสุขดังนี้.

พระพุทธภาษิตนี้ถ้าเทียบ กับคดีโลกก็จะเห็นได้ว่า มีหลักธรรมอันหลักแหลมชวนให้เกิดความเลื่อมใสในสมเด็จพระบรมศาสดาเป็นอันมาก คือในคดีโลกนั้น มีโจทก์หรืออัยการเป็นผู้ฟ้อง มีจำเลย เป็นผู้ถูกกล่าวหา และมีผู้พิพากษาซึ่งรับฟ้องและพิจารณาคดี

โจทก์หรืออัยการจะฟ้องตัวเองเป็นจำเลยไม่ได้ และถึงได้ก็ไม่มีใครฟ้อง แม้ผู้พิพากษาก็พิจารณาคดีที่ตนเองเป็นโจทก์หรือจำเลยไม่ได้ แต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนการปฏิบัติธรรมเทียบเคียงกับเรื่องนั้น ให้ตัวเราเองเป็นโจทก์ฟ้องตัวเราเอง และตั้งตัวเองเป็นผู้พิพากษาพิจารณาความผิดของตัวเอง เมื่อมีสติคุ้มครองรักษาตัวเองได้แล้ว ก็จะอยู่เป็นสุข.

คนเราโดยมากชอบเพ่งเล็งแต่ความผิดของคนอื่น ส่วนความผิดของตนเองพยายามปกปิด หรือทำเรื่องใหญ่ให้กลายเป็นเล็ก ทางพระพุทธศาสนาต้องการอบรมคนให้ดีขึ้น จึงสอนให้หันมาเอาใจใส่ตรวจสอบดูความประพฤติของตน คอยโจทท้วงตนเองอยู่เสมอ เมื่อฟ้องตัวเองแล้วก็ตั้งให้ตัวเองนั้นแลเป็นผู้พิพากษาพิจารณาความผิดของตนว่ามีจริงตามนั้นหรือไม่ ถ้าเห็นว่ามีจริง จะได้ห้ามปรามสั่งสอนตัวเอง ให้ละเว้นความผิดนั้น ๆ เสีย. ผู้ที่มีปรกติมองข้ามตัวเองไป

มองเห็นแต่ความไม่ดีของคนอื่นนั้น มักจะมีความประพฤติบกพร่องไม่เรียบร้อย และถือใจตนเป็นใหญ่ ตนพอใจอย่างไร ก็ถือตามความพอใจนั้นเป็นประมาณ มีปรกติรำคาญ หรือเห็นคนอื่นขวางหูขวางตาไปหมด จะเปล่งวาจาใด ๆ ออกมา ก็ล้วนแต่เรื่องติคนโน้น นินทาคนนี้ คล้ายกับจะไม่เปิดโอกาสให้ใครดีขึ้นมาได้ หรือเป็นการแสดงในทางตรงกันข้ามว่า ตนดีคนเดียว คนเช่นนั้นมักไม่สนใจทำตนให้ดีขึ้นกว่าพื้นเพเดิม ไม่เห็นความผิดของตน เพราะเข้าข้างตนเกินไป พอใจแต่จะมองความผิดพลาดของคนอื่นอยู่เสมอ. เพื่อช่วยให้มนุษย์รู้จักทำตนให้ดีขึ้นด้วยตนเอง ไม่ต้องคอยให้ใครมานั่งบ่นว่าตักเตือน สมเด็จพระบรมศาสดา จึงทรงสั่งสอนให้เรามองดูตัวเอง ค้นหาความผิดของตัวเอง คอยโจทฟ้องตัวเองอยู่เสมอ แทนการคอยนั่งติเตียนคนอื่นและเมื่อตั้งตัวเองเป็นผู้พิพากษาพิจารณาความผิดของตนตามกฎหมาย กล่าวคือหลักศีลธรรม

ซึ่งตนอาจรู้สึกผิดชอบได้ด้วยตัวเองแล้ว มนุษย์ก็มีโอกาสปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นได้โดยลำดับ.

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้คนรู้จักพึ่งตนช่วยตน จึงสอนหนักไปในทางให้รับผิดชอบตัวเอง อย่าคอยมุ่งหวังแต่จะให้คนอื่นต้องคอยจูงคอยนำว่า นั่นผิดนี่ถูกอยู่เสมอ. คนบางคนไม่ว่าจะทำอะไรดูเหมือนต้องให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนซ้ำซาก แต่พระพุทธศาสนากลับสอนให้ว่ากล่าวตักเตือนตนเสียเอง ไม่ต้องรอให้คนอื่นติ ให้รู้จักควบคุมตนเองให้ดำเนินไปในทางที่ถูก เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงนับว่ามีแนวทางที่จะให้เราเป็นทั้งโจทก์ จำเลย และผู้พิพากษาในตัวเราพร้อมสรรพ เราจะดีขึ้นโดยลำดับ ตามส่วนแห่งการสะสางพิจารณาตัวเองนั้น.

คราวนี้มีปัญหาว่า เราจะใช้หลักอะไรวางลงเป็นแนวกำหนดหมายว่านี่ผิดนี่ถูก เพราะการกระทำบางอย่างผู้ทำมีเจตนาดี แต่เป็นการกระทำที่ผิดก็มี เช่น

พ่อแม่รักและตามใจลูก ไม่ว่ากล่าวตักเตือน จะต้องการอะไรก็ขวนขวายหาให้ ในที่สุดลูกเลยกลายเป็นโจรไป หรือบางคนเจตนาดีต่อตนจะหาความสุขให้ตน แต่หาด้วยวิธีเบียดเบียนผู้อื่น เช่นลักขโมยฉ้อโกง ดังนี้ จึงกลับนำผลร้ายมาสู่ตน เป็นเหตุให้ถูกจองจำทำโทษเป็นต้น เป็นไปในทำนองที่ว่าจะช่วยปลาให้มีความสุข จึงนำปลามาวางไว้บนค่าคบต้นไม้ ด้วยเกรงว่าปลาจะจมน้ำตาย ฉะนั้นเจตนาดีในที่นี้จึงต้องมีความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงหรือไม่โง่ เป็นมูลฐาน.

การสอนให้รักษาศีล ๕ นั้น ก็คือเพื่อให้ระงับการกระทำที่เป็นเครื่องแสดงออกแห่งความโลภ โกรธ หลงอย่างหยาบ ถึงกับให้ทำลายชีวิตผู้อื่น ตลอดจนลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดปด และเมามาย ส่วนโลภโกรธหลงอย่างกลางนั้น ท่านก็แบ่งเป็น ๕ อย่างเหมือนกัน ที่เรียกว่านิวรณ์ ๕ มีวิธีแก้ด้วย

บำเพ็ญสมาธิ คือทำใจให้ตั้งมั่นสงบระงับ ส่วนโลภ โกรธหลงอย่างละเอียด ท่านเรียกว่าอนุสัยคือกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน ในยามปรกติบางทีไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่ามี เพราะซ่อนเร้นอยู่อย่างละเอียด ฉะนั้นจึงต้องละด้วยปัญญา.

การตั้งตัวเป็นโจทก์ฟ้องตนเองก็ดี การตั้งตัวเป็นผู้พิพากษาพิจารณาตนเองก็ดี เป็นโอกาสดีที่จะต้องศึกษาให้รู้จักหน้าตาของโลภ โกรธ หลง อย่างหยาบอย่างกลาง และอย่างละเอียดว่าเป็นอย่างไร จะได้ฟ้องตนเอง และพิพากษาตนเองได้ถูกเรื่อง.

ถ้าเราหมั่นพิจารณา จนกระทั่งรู้จักหน้าตาโลภ โกรธ หลงได้ ความรู้เท่าทันนั่นเอง จะทำให้เราถอนตนขึ้นจากสิ่งที่เรารู้ว่าผิดนั้นทีละน้อย จนเป็นผู้บริสุทธิ์สะอาดอย่างสมบูรณ์ในที่สุด.

เมื่อกล่าวถึงคำว่าละโลภ โกรธ หลง ซึ่งเป็นที่รู้จัก และได้ยินได้ฟังกันจนชินนั้น ก็อาจจะทำให้เกิด

ความคิดเป็น ๒ ทาง คือทางหนึ่งเมื่อได้ยินได้ฟังคำเหล่านี้จนคุ้นหนักเข้า ก็เลยเห็นเป็นไม่มีความหมายอะไร เพราะใคร ๆ แม้แต่เด็กก็รู้และพูดได้ ก็อีกทางหนึ่งทำให้คิดไปว่าการละโลภโกรธหลง เป็นเรื่องของบุคคลพิเศษไม่ใช่คนธรรมดาสามัญ เพราะฉะนั้นแม้พูดถึงก็ไม่มีประโยชน์อะไร.

ในทางแรกที่อาจจะเห็นไปว่า เป็นเรื่องที่ใคร ๆ ก็รู้และพูดได้นั้น เมื่อพิจารณาแล้วก็จะทำให้เกิดความเลื่อมใสในสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายิ่งขึ้นว่า ทรงสอนเรื่องง่าย ๆ ที่คนทั่วไปรู้ ๆ กันอยู่นั่นเอง มิได้นำสิ่งที่สลับซับซ้อนที่ไหนมาสั่งสอน. เรื่องโลภ โกรธหลง ใคร ๆ ก็รู้ แต่ตกเป็นทาสให้โลภโกรธหลงบังคับบัญชาตามชอบใจทั้ง ๆ รู้อย่างนี้ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องแก้ เพราะเราถือกันว่ามนุษย์ คือผู้มีใจสูงพยายามหาความเป็นอิสระให้แก่ตนเสมอ ถ้ารู้ว่าเป็นทาสของสิ่งใดแล้ว ก็พยายามปลดเปลื้องตนจากความ

เป็นทาสของสิ่งนั้น เพราะเหตุนี้การกล่าวถึงเรื่องง่าย ๆ ที่ทุกคนรู้ แต่คนส่วนมากยังถูกผูกมัดอยู่ จึงไม่เป็นการไร้ความหมาย.

อีกประการหนึ่ง ถ้าคิดไปว่าการละโลภโกรธหลงไม่ใช่เรื่องของคนธรรมดาสามัญ แต่เป็นเรื่องของบุคคลพิเศษเพียงไม่กี่คน ก็ควรจะคิดว่า พระพุทธเจ้าและพระอริยเจ้าทั้งหลายนั้น ก็เป็นบุคคลธรรมดาสามัญมาก่อน เมื่อละกิเลสได้แล้วก็กลายเป็นบุคคลพิเศษ บุคคลทุกคนในโลกนี้ ถ้าจะลองสอบสวนความรู้สึกดู ดูเหมือนจะมีจุดหมายปลายทางที่สูงกันแทบทั้งนั้น เช่นชาวนาก็อยากเป็นเศรษฐี ข้าราชการผู้น้อยก็อยากเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ คนมีความรู้น้อยก็อยากมีความรู้มาก คนมีความรู้มากอยู่แล้วก็ประสงค์จะค้นคว้าให้สูง ๆ ขึ้นไปอีก แต่ละคนก็พยายามจะเป็นคนพิเศษ เป็นคนเจริญกว่าพื้นเดิมอยู่เสมอเช่นนี้ การที่สอนให้ละโลภโกรธหลง ซึ่งถ้าจะถือว่าเป็นเรื่อง

ของบุคคลพิเศษจะพึงทำแล้ว ก็ไม่ใช่ของแปลกอะไร เพราะเป็นการสอนที่ถูกแก่สภาพจิตใจของมนุษย์อยู่แล้ว เนื่องจากมนุษย์ทุกคนก็พยายามจะส่งฐานะตัวเองให้พิเศษขึ้นอยู่เสมอ จะมีติดขัดอยู่บ้างก็ตรงที่อยากได้ผล แต่ไม่ทำเหตุเท่านั้น เช่นอยากเป็นเศรษฐี แต่เกียจคร้านและไม่รู้จักประหยัด อยากมีความรู้เป็นนักปราชญ์แต่ไม่ชอบเล่าเรียนศึกษา อยากหมดกิเลสมีความสุขแต่หวงกิเลสไว้ไม่ยอมละทิ้ง ขูดเกลา ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ตนเองเป็นอุปสรรคของตนเอง หาใช่ใครอื่นมาขัดขวางไม่.

ได้กล่าวมาแล้วว่า โลภ โกรธ หลงนี้ มีถึง ๓ ชั้น อย่างหยาบแสดงออกมาทางกายกับวาจา ในรูปแห่งการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดปดและเมามาย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงสอนให้ระงับยับยั้งด้วยตั้งอยู่ในศีล ๕ ประการ อย่างกลางมากีดกั้นจิตมิให้บรรลุคุณความดี ที่เรียกว่านิวรณ์นั้น มีผลปรากฏ

ทำให้จิตใจหลงใหลใฝ่ฝัน หรือคิดพยาบาทปองร้ายบ้าง เคลิบเคลิ้มหดหู่บ้าง ฟุ้งซ่านรำคาญใจบ้าง ลังเลสงสัยบ้าง ไม่เป็นอันจะดำเนินไปในทางที่ถูกได้ ทำให้มีอาการคล้ายเป็นไข้ทางจิตใจอยู่เสมอ ถ้าไข้สูงก็กลายเป็นกิเลสหยาบ และแสดงออกมาทางกายกับวาจาต่อไปอีก ท่านจึงสอนให้หาวิธีทำจิตให้สงบระงับด้วยวิธีหาอารมณ์อันใดอันหนึ่ง ที่ไม่มีโทษให้จิตคิดนึก แทนอารมณ์ที่เป็นเหตุให้เกิดความฟุ้งซ่านหดหู่อื่น ๆ วิธีนี้เรียกสมาธิ แปลว่าการทำจิตให้ตั้งมั่น จะได้ง่ายต่อการใช้ปัญญาพิจารณาให้ทราบสภาพธรรมตามเป็นจริงในลำดับต่อไป เปรียบเหมือนคนที่อยู่นิ่ง ย่อมมองสิ่งต่าง ๆ ได้เห็นถนัดกว่าคนที่กระโดดโลดเต้นฉะนั้น.

ส่วนโลภโกรธหลงอย่างละเอียด ซึ่งเรียกเป็นศัพท์ว่าอนุสัย คือกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานนั้นเป็นกิเลสประเภทละเอียดอ่อน ในบางขณะทำที่คล้าย

สงบนิ่ง แต่พอมีอะไรมากระทบก็เกิดขึ้นครอบงำจิต กิเลสประเภทนี้ท่านแจกพิสดารออกไปถึง ๗ อย่าง คือ ความติดในสิ่งที่น่าใคร่ชอบใจ[๑] ๑ ความขัดใจหรือหงุดหงิด[๒] ๑ ความเห็นผิด[๓] ๑ ความลังเล[๔] ๑ ความถือตัว[๕] ๑ ความติดในความเป็นนั่นเป็นนี่[๖] ๑ ความเขลาไม่รู้จริง[๗] ๑ เมื่อเกิดขึ้นแก่ใครแล้ว ผู้นั้นมักไม่รู้ตัว คือกิเลสอย่างหยาบมักให้อยากได้ให้ติดในของของคนอื่น ให้โกรธเคืองคนอื่น ให้หลงผิดในสิ่งภายนอก ส่วนกิเลสอย่างละเอียดนั้น ให้ติดในของของตน เช่นทรัพย์สมบัติบุตรภรรยา. ความโกรธเคืองเล่า แม้จะหักห้ามไว้ได้บ้าง ก็มาเกิดในลักษณะหงุดหงิดกลุ้มอกกลุ้มใจ หรือความหลง บางทีเรื่องนอก ๆ บรรเทาลงได้บ้าง ก็มาหลงยึดตัวของตัวเอง คอยออกรับแสดงความเป็นเจ้าของตัวตนอย่างเต็มที่ ทั้ง ๆ ที่

---

๑. กามราคะ ๒. ปฏิฆะ ๓. ทิฏฐิ ๔. วิจิกิจฉา ๕. มานะ ๖. ภวราคะ ๗. อวิชชา.

สิ่งที่เราสมมติเรียกว่าตัวตนนั้น ก็เป็นเพียงวัตถุ ต่าง ๆ ที่เราหามาผสมขึ้นในภายหลัง ด้วยการกิน อาหารต่างชนิดมีข้าว เนื้อสัตว์ และผักต่าง ๆ ซึ่งใน ที่สุด ก็ต้องทิ้งไว้ถมแผ่นดินตามเดิม การบรรเทากิเลส ชนิดละเอียดเหล่านี้ ต้องใช้ปัญญาหยั่งให้รู้เหตุผล ตามเป็นจริง หมู่มนุษย์ที่เดือดร้อนวุ่นวายก็เพราะมี ความยึดถือในตัวตนมากเกินไป จึงเกิดปัญหาเรื่อง เรา ๆ เขา ๆ ไม่สิ้นสุด. กิเลสบางชนิดขณะติดอก ติดใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ ก็ทำให้เกิดความสุขได้ แต่ พอของนั้นแตกหักวิบัติแปรผันไปก็ก่อความระทมตรม ตรอม ถึงกับไม่เป็นอันกินอันนอนให้เกิดขึ้น. เพราะ ฉะนั้น การสำรวจตรวจสอบกิเลสชนิดละเอียด บางที ต้องดูที่ผลอันสำแดงปรากฏในจิตใจของเรา คือลอง สอบสวนดูว่า ยังมีหงุดหงิดโกรธง่ายไหม ยังมี ความกลุ้มความทุกข์ใจไหม ถ้าอาการอย่างนี้ยังมี ก็ หมายความว่า ต้องมีกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นตัว

ก่อให้เกิดขึ้น ซึ่งจะต้องสาวหาต้นเหตุแล้วพยายามบรรเทาเสีย.

ท่านสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาเห็นสิ่งทั้งปวงรวมทั้งตัวเราด้วยว่า ตกอยู่ในคติธรรมดา ๓ อย่าง คือไม่เที่ยงแท้ถาวร คงอยู่ตลอดไปไม่ได้ และไม่ใช่ตัวตนจริงจังอะไร ถ้าหมั่นคิดเช่นนี้ได้ ความยุ่งยากทั้งหลายจะบรรเทาลงโดยลำดับ.

พระพุทธภาษิตตอนท้ายที่กล่าวว่า "ดูก่อนผู้เห็นภัย เธอมีสติคุ้มครองรักษาตนได้แล้วก็จะอยู่เป็นสุข" ดังนี้นั้น เป็นอันสรูปว่า ถ้าเราหมั่นตรวจตราหาความผิดของเราเอง ไม่เข้าข้างตน คอยฟ้องตนและพิพากษาตนอยู่เสมอ ก็จะชื่อว่ามีสติคุ้มครองรักษาตน อันเป็นเหตุให้อยู่เป็นสุข ความสุขนั้นใคร ๆ ก็ต้องการและแสวงหา ถ้าหาถูกทางแล้วก็จะพบได้โดยง่ายไม่ต้องลงทุนเป็นเงินเป็นทองเสียด้วยซ้ำ เพราะความสุขที่แท้จริงอยู่ที่สามารถลดความใช้ กล่าวคือ กิเลส ในทาง

จิตใจให้น้อยลงได้จนถึงหมดสิ้นไปโดยเด็ดขาด ถ้ายังมีมากก็ต้องแก้อาการที่ร้าย ๆ ให้ตกก่อน. ถ้าทอดธุระ ก็จะต้องเผชิญความทุกข์ร้อนอยู่ร่ำไป สมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงชี้ทางแห่งความสุข ด้วยสอนให้ทำตนเป็นทั้งโจทก์ จำเลย และผู้พิพากษา เพื่อจะได้ทำตนให้ดีขึ้นโดยลำดับ ตามแนวแห่งการละความโลภ ความโกรธ ความหลงทั้ง ๓ ชนิดดังกล่าวแล้ว.

ร. พ. มหามกุฎราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๕/๘/๒๕๐๗